

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond
Ettevõtetmajanduse instituut

Marie Siimpoeg

**MAJANDUSHARIDUSE MÕJU ÜLIÕPILASTE
ETTEVÕTLIKKUSELE**

Bakalaureusetöö

Juhendaja: dots. Made Torokoff-Engelbrecht

Tartu 2013

Soovitan suunata kaitsmisele.....
(juhendaja allkiri)

Kaitsmisele lubatud „ „ ..... 2013. a.

.....õppetooli juhataja .....
(õppetooli juhataja nimi ja allkiri)

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....
(töö autori allkiri)

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1.ETTEVÕTLIKKUSE JA MAJANDUSHARIDUSE TEOREETILINE TAGAPÕHI..	8
1.1 Ettevõtlikkuse kontseptsioon ja olulisus	8
1.2 Ettevõtlikkus maailmas ja Eestis.....	18
1.3 Majandus- ja ettevõtlushariduse eesmärk ja mõju ettevõtlikkusele.....	25
2. ÜLIÕPILASTE ETTEVÕTLIKKUSE JA MAJANDUSHARIDUSE SEOSED	34
2.1 Uuringu meetod ja valimi kirjeldus.....	34
2.2 Ettevõtlikkuse ja majandushariduse vaheliste seoste analüüs.....	39
2.3 Kokkuvõtte tulemustest ja edasised uurimisvõimalused majandushariduse mõju väljaselgitamiseks	50
KOKKUVÕTE.....	58
VIIDATUD ALLIKAD	62
LISAD	67
Lisa 1. Küsimustiku I osa.....	67
Lisa 2. Küsimustiku II osa	71
SUMMARY	72

SISSEJUHATUS

Ühiskonnaelu edukal arenemisel on ettevõtlus ja ettevõtlikud inimesed muutunud väga oluliseks. Ettevõtlik inimene on iseseisev, innovaatiline ja konkurentsivõimeline. Viimastel aastatel on hakatud rohkem tähelepanu pöörama ettevõtlikkuse eesmärgipärasemale arendamisele. Protsessi on kaasatud paljud teadlased ning õppeasutused üle maailma. (Hytti, O’Gorman 2004: 12; Matlay 2008: 382) Paljud riigid, sealhulgas ka Eesti, on oma strateegiatesse lisanud ettevõtluse ja ettevõtlikkuse propageerimise, millega loodetakse kaasa aidata riigi jätkusuutlikule arengule ja konkurentsivõime suurendamisele (Entrepreneurship Education...2012: 8-9).

Euroopa Komisjoni asepresident Antonio Tajani arvates tähendab rohkem ettevõtjaid rohkem töökohti, innovatsiooni ja konkurentsi. Ettevõtlust nähakse kui majandusliku arengu soodustajat ning seetõttu soovitakse see muuta Euroopa kodanike seas atraktiivseks ja kättesaadavaks väljavaateks. (Unleashing Europe’s...2013) Euroopa Liidu liikmesriikide üheks suurimaks väljakutseks ongi just ettevõtluse edendamine ja toetamine (Entrepreneurship in ... 2010: 4).

Lähtudes ülikoolilõpetanute vähesest ettevõtlikkusest Eestis (Tamm, Vaade 2007: 59), peaks noorte seas tähelepanu pöörama ettevõtluse propageerimisele ning vajalike teadmiste ja oskuste kvaliteetsemale edasiandmisele. Eesmärgiks ei pea olema ainult ettevõtjate osakaalu suurendamine vaid noorte arendamine ettevõtlikeks inimesteks. Bakalaureusetöö autori arvates ei tohiks ettevõtlikkust seostada ainult ettevõtte loomise ja juhtimisega. Pigem võiks seda mõistet vaadelda laiemas mõttes ja nimetada ettevõtlikuks indiviidi, kes tegutseb aktiivselt näiteks ühiskonnaelus või sõprusringkonnas ehk on algatusvõimeline.

Enne ettevõtluse ja ettevõtlikkuse propageerimist tuleb selgeks teha, mida need mõisted endas sisaldavad, millised tegurid mõju avaldavad ja millist rolli mängivad ettevõtlikkuse arendamisel näiteks kaasasündinud isikuomadused, kultuur ja omandatav

haridus. Siit tuleneb ka oluline uurimisprobleem, millele käesoleva bakalaureusetöö autor soovib vastust leida - kas majandusharidusega üliõpilased on ettevõtlikumad kui teiste erialade üliõpilased. Kuna ettevõtlikkuse hindamine on komplitseeritud eeskätt just seetõttu, et ettevõtlikkust on väga keeruline üheselt defineerida, püüab autor hinnata pigem üliõpilaste suhtumist ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse, mis kaudselt näitab ka nende ettevõtlikkust.

Ettevõtluse ja sellega kaasneva kohta leidub palju erinevaid materjale. Autorid on oma arvamust avaldanud nii ettevõtluse olulisuse, eduka ettevõtja isiksuseomaduste ja oskuste, ettevõtja edukust mõjutavate tegurite kui ka ettevõtlusõppe olemuse ja mõju teemadel. Siiani on palju vastakaid arvamusi selle kohta, kas majandus- ja ettevõtlusharidus avaldab mõju ettevõtlikkusele. Leidub autoreid, kes oma uuringutulemustele toetudes kinnitavad, et majandus- ja ettevõtlusharidusel on positiivne mõju indiviidi ettevõtlikkusele (Matlay 2008: 382; Nilsson 2012: 10; Rasheed 2012; Wilson 2008: 2) Vastupidiselt neile arvavad osad, et vähene ettevõtlikkus on tingitud just haridussüsteemist (Haase, Lautenschläger 2011: 1) ja on kindlad, et kooliharidus pigem pärsib ettevõtlikkust (Chamard 1989: 23).

Samuti on läbi viidud uuringuid, mis hindavad inimeste ettevõtlusaktiivsust ning suhtumist ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse. Käesolevas bakalaureusetöös kasutabki autor 2004. aastal läbiviidud Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringu „Eesti elanike ettevõtlikkus“, 2007. aastal A. Tamme ja V. Vaade poolt läbiviidud uuringu „Kõrgkoolide vilistlaste uuring“, R. Eametsa, K. Krillo ja A. Themase uuringu „Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring“ ning Euroopa Komisjoni poolt 2010. ja 2012. aastal avaldatud uuringute „Entrepreneurship in EU and beyond“ tulemusi. Üldiselt võib uuringute tulemuste põhjal väita, et vaatamata ettevõtluse propageerimisele ja ettevõtlikkuse eesmärgipärasele arendamisele, pole suudetud ettevõtlusaktiivsust suurendada.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on kaardistada majandusalase kõrghariduse mõjusid üliõpilaste ettevõtlikkusele. Eesmärgi saavutamiseks on autor püstitanud järgnevad uurimisülesanded:

- 1) selgitada ettevõtlikkuse mõistet ja olemust ning tuua välja selle vajalikkus ühiskonna arengu seisukohalt;

- 2) anda varasemate uuringute põhjal ülevaade ettevõtlikkusaktiivsusest, hoiakutest ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse maailmas ja Eestis;
- 3) selgitada ettevõtlushariduse eesmärke, olemust ja võimalikke mõjusid ettevõtlikkusele;
- 4) koostada küsimustik ning viia läbi küsitlus Eesti kõrgkoolides õppivate üliõpilaste seas;
- 5) analüüsida küsitlusest saadud informatsiooni;
- 6) selgitada välja, kuidas majandusalane haridus mõjutab üliõpilaste ettevõtlikkust ja suhtumist ettevõtlusesse;
- 7) teha ettepanekuid edasisteks uurimisvõimalusteks.

Bakalaureusetöö koosneb kahest peatükist, millest esimene on teoreetiline ning teine empiiriline. Teoreetilises peatükis, mis omakorda koosneb kolmest alapeatükist, annab autor ülevaatliku pildi ettevõtlikkusega seonduvast ning ettevõtlushariduse oletatavast mõjust ettevõtlikkusele. Esimene alapeatükk keskendub ettevõtlikkuse olemuse selgitamisele. Autor toob välja põhilised mõisted, mis on tihedalt seotud ettevõtlikkuse ja ettevõtlusega ning selgitab ettevõtliku meelelaadi arendamise olulisust. Teises alapeatükis annab autor eelnevate uuringute ja küsitluste põhjal ülevaate ettevõtluse ja ettevõtlikkuse olukorrast nii Eestis kui ka mujal maailmas. Kasutatud on nii Eestis läbiviidud kui ka rahvusvahelisi uuringuid, kuhu on kaasatud kõik Euroopa Liidu liikmesriigid ning lisaks mõned riigid väljastpoolt Euroopa Liitu. Kolmandas alapeatükis selgitab autor majandus- ja ettevõtlushariduse eesmärke, olemust ning võimalikke mõjusid ettevõtlikkusele. Samuti kirjeldab autor ettevõtlushariduse viimase aja muutusi ning arengut. Teoreetilise peatüki koostamisel on autor kasutanud nii eesti- kui ka inglisekeelseid kaasaegseid raamatuid ning teadusartikleid.

Teises ehk empiirilises osas viib autor läbi küsitluse Eesti üliõpilaste seas. Eesmärgiks on välja selgitada, kas majandusharidusega üliõpilased on ettevõtlikumad ning milline on nende suhtumine ettevõtlusesse ja ettevõtjaks olemisse võrreldes teiste erialade üliõpilastega. Küsimustik on autori koostatud ning seda on võimalik täita nii paber- kui ka elektrooniliselt. Küsimustiku koostamisel on aluseks võetud Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringu „Eesti elanike ettevõtlikkus“ küsimustik, samuti on kasutatud Euroopa Komisjoni 2010. ja 2012. aastal avaldatud uuringu

„Entrepreneurship in the EU and beyond“ küsimusi ning Wayne King'i ettevõtluspotentsiaali hindavat küsimustikku. Empiirilise peatüki esimeses osas tutvustab autor uuringu metodoloogiat ja valimit, seejärel antakse ülevaade küsimustikuga kogutud andmetest ja analüüsitakse saadud informatsiooni. Andmete analüüsimisel kasutab autor programme Microsoft Excel ja SPSS Statistics. Peatüki lõpus esitab autor kokkuvõtte tulemustest ning edasised põhjalikumad uurimisvõimalused majandus- ja ettevõtlushariduse ning ettevõtlikkuse valdkonnas. Bakalaureusetöö autor usub, et käesoleva töö raames saadud tulemusi saab edukalt kasutada järgnevatel suuremamaahulistes uuringutes.

Suurimaks probleemiks, mis töö raames esineda võib, on autori arvates just üliõpilaste ettevõtlikkuse hindamise komplitseeritus. Seetõttu analüüsib autor pigem suhtumist ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse, kui üliõpilaste ettevõtlikkust ja ettevõtlusaktiivsust. Samuti ei saa välistada, et majanduserialadel õppivad üliõpilased teevad oma erialavaliku just tänu positiivsele suhtumisele ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse ning ülikoolis omandatav majandus- ja ettevõtlusharidus ei ole positiivsema suhtumise põhjuseks.

Bakalaureusetöö autor tänab meeldiva koostöö eest oma juhendajat dotsent Made Torokoff-Engelbrechti ning lektor Kalev Kaarnat ja nooremteadur Liina Jollerit bakalaureusetöö koostamise jooksul antud asjalike näpunäidete ja soovitude eest.

1.ETTEVÕTLIKKUSE JA MAJANDUSHARIDUSE TEOREETILINE TAGAPÕHI

1.1 Ettevõtlikkuse kontseptsioon ja olulisus

Ettevõtlikkusel on täita suur roll arengus nii indiviidi, organisatsiooni kui ka ühiskonna tasandil. Ettevõtlus ja ettevõtlikud inimesed on muutunud olulisteks aspektideks ühiskonnaelu edukal arenemisel. „Ettevõtjast sõltub ühiskonnas väga palju – majanduskasv, tootlikkus, innovatsioon, tööhõive“ (Aus 2012:2).

Ettevõtlikkuse mõiste on oma olemuselt väga lai. Ettevõtluse edukusel on oluline roll riigi arengus. Seda sel juhul, kui ettevõtluse arengut saab seostada inimeste ettevõtlikkuse tõusuga, uute ettevõtete arvuga ja kokkuvõttes ettevõtlusaktiivsusega. Ettevõtlusaktiivsuse kujunemisega seostatakse ettevõtja, ettevõtlikkuse ja ettevõtluse mõistet. (Kaseorg, Siimon 2008:219)

Tervikpildi mõistmiseks tuleb eelnevalt ettevõtlikkusega tihedalt seotud mõisteid eristada ja nende tähendust selgitada. Käesoleva bakalaureusetöö raames toob autor lisaks ettevõtlikkuse mõistele välja veel järgmised olulised mõisted nagu *ettevõtja*, *ettevõtlus*, *ettevõtluspotentsiaal*, *ettevõtluspädevus* ja *ettevõtlusõpe- ja haridus*. Nimetatud mõistete algupära tajumine, aitab kaasa ettevõtlikkuse kontseptsiooni tervikpildi moodustamisel. Mõistete olemus on aja jooksul läbi ühiskonna arengu ja tänu erinevatele majanduskeskkonnas toimunud protsessidele muutunud ning täienenud.

Ettevõtluse (ingl. k *entrepreneurship*) mõiste pärineb prantsuskeelsest sõnast „*entreprendre*“, mis otsetõlkes tähendab eesti keeles „enda peale võtma“ või „enda kätte võtma“. Selle kontseptsioon on ergutanud teadlasi tegema uurimusi erinevates sotsiaalteaduste valdkondades. Psühholoogid, sotsioloogid ja antropoloogid keskenduvad oma uuringutes ettevõtluses tegutsevate indiviidide omaduste ning ettevõtlikku käitumisviisi soodustavate sotsiaalsete ja poliitiliste tingimuste uurimisele. (Roberts, Woods 2005: 46).

Kirjanduses puudub ühtne definitsioon, mis annaks konkreetse vaste mõistele ettevõtlus. Timmons on defineerinud seda kui võimet luua ja ehitada midagi mitte millestki. See on initsiatiivi võtmine, tegutsemine, saavutamine ja ettevõtte või organisatsiooni loomine, mitte lihtsalt vaatamine, analüüsimine ja kirjeldamine. Tegemist on oskusega näha võimalust seal, kus teised näevad kaost, vastuolu ja segadust. (Timmons 1989:1) Ettevõtlust nähakse kui dünaamilist ja sotsiaalset protsessi, milles inividid, kas üksi või üheskoos, määravad keskkonnas uuendusvõimalused ning tegutsevad sihipäraselt nende elluviimise eesmärgil. Tegemist võib olla nii sotsiaalse, kultuurilise kui ka ärilise kontekstiga. (Mõistete kasutamine ... 2013) Ettevõtlust kirjeldab suur hulk määramatust, mis mõjutab eesmärkide saavutamist. Määramatuse all peetakse silmas tööülesannete ebakorrapäralisust, kompleksust, tegevuste vastastikust tihedat seost, vähest läbipaistvust ja selgust ning ressursside limiteeritud kogust. (Neuner *et al* 2005: 73)

Üldiselt saab ettevõtlust selgitada (Kaseorg, Siimon 2008:219):

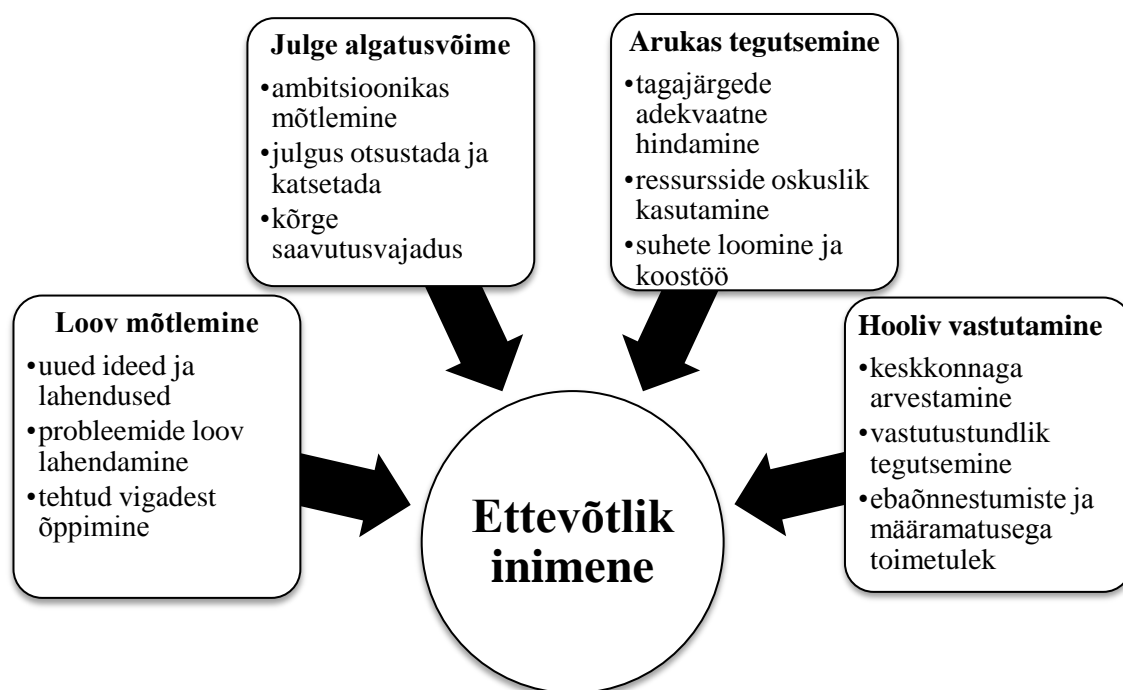
- inimeste ettevõtliku tegutsemisena nii era- kui ka ärielus;
- ettevõtlusena riigis, regioonis või muus piirkonnas, väike- ja suurettevõtlusena, ettevõtlusena tegevusalade lõikes.

Kaks nimetatud tähendust erinevad üksteisest rõhuasetuse poolest, kuid on omavahel tihedalt seotud. Esimesel juhul keskendutakse ettevõtlikele inimestele, potentsiaalsetele ettevõtjatele ning ettevõtlusaktiivsuse kujundamisele. Teisel juhul avaldub ettevõtliku tegutsemise tulemus ettevõtjate ja ettevõtete näol, mis võimaldab hinnata ettevõtlusaktiivsust. (*Ibid.*:219) Autori arvates on ettevõtluse aluseks kindlasti inimeste algatuslik mõtlemisviis ja käitumine.

Ettevõtlikkus (ingl. keeles *enterprise*) on hoiak, mida iseloomustavad loov ja uuenduslik mõtlemine, saavutusvajadus ja arukas ressursside juhtimine. See viitab inimese võimele tänu loomingulisusele, uuendusmeelsusele ja riskivalmidusele mõtteid tegudeks muuta. Väga oluline on seejuures oskus kasulikke võimalusi ära tunda, tegevust kavandada ja kavandatut ka ellu viia. Ettevõtlikkus võib avalduda kõigis eluvaldkondades. (Mõistete kasutamine ... 2013) Bakalaureusetöö autori arvates ei tohiks ettevõtlikkust seostada ainult ettevõtjaks hakkamise ja ettevõtte loomisega, mis on ainult üheks paljudest võimalustest algatusvõime realiseerimisel. Indiviidi

ettevõtlikkus võib väljenduda ka tema aktiivses osalemises ühiskondlikes ettevõtmistes, sõpruskonnas erinevate ürituste organiseerimises, vabatahtliku tööna jne. Alati ei pea ettevõtlikkusega seostama ärilise või ainult kasumi teenimise eesmärgiga tegevusi.

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda sõnastas 2010. aastal Eesti konteksti arvestades ning kindlaksmääratud definitsioonidele ja terminitele tuginedes ettevõtliku inimese ideaali. Isikuomadused ja hoiakud on jaotatud nelja suuremasse kategooriasse, mis on toodud joonisel 1. Need hõlmavad mõtlemis- ja algatusvõimet, arukat tegutsemist ja vastutuse võtmist.

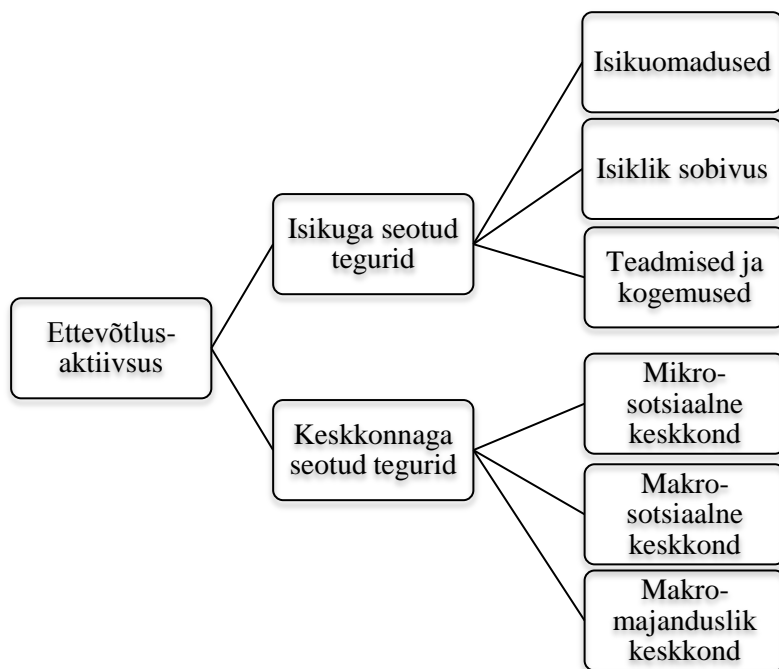

Joonis 1. Ettevõtliku inimese omadused (Ettevõtlusõppe edendamise ... 2010:14)

Ettevõtliku inimese isikuomadusi vaadates, on pöhirõhk loovusel, julgusel, arukusel ja hoolivusel. Autori arvates ei pea ettevõtlik inimene olema tingimata majanduslase haridusega ning pelgalt suure kasumiootusega äri tegev isik. Oluline on loov lähenemine elule ja uute ideede genereerimine, mis loovad ühiskonnas lisandväärtusi ja aitavad kaasa erinevate valdkondade arengule.

Uuringute kohaselt avaldavad indiviidi ettevõtlikkusele mõju paljud tegurid. Ettevõtlikkus kui hoiak kujuneb innovaatilise mõtteviisi, perekondliku tausta, soost tulenevate erinevuste, hariduskäigu ning kultuuriliste iseärasuste koosmõjul. (Ahmad *et*

al 2010: 18; Neuner *et al* 2005: 78) Ettevõtlusaktiivsuse kujunemisel on Kaseorg ja Siimoni (2008: 219-220) arvates vajalik eristada kahte olulist mõju avaldavate tegurite gruppi: isikuga ja keskkonnaga seotud tegurid. Joonisel 2 on välja toodud mõlemasse gruppi kuuluvad võimalikud tegurid. Keskkonna mõju arvestamisel tuleks autorite arvates keskkond jagada kolmeks - mikrosotsiaalseks, makrosotsiaalseks ja makromajanduslikuks.

Joonis 2. Ettevõtlusaktiivsust mõjutavad tegurid (Kaseorg, Siimon 2008: 219-220)

Isikuomadustest nimetavad autorid näiteks eneseteostusvajadust, riskivalmidust, enesedistsipliini ja algatusvõimet. Isikliku sobivuse all peavad nad silmas nii indiviidi vanust kui ka tervislikku olukorda, stressitaluvust, hoiakuid ja motivatsiooni. Teadmiste ja kogemuste alla kuuluvad erinevad oskused nagu näiteks juhtimis-, analüüsi-, suhtlemis- ja organiseerimisoskus. Keskkonna mõju arvestamisel tuleks autorite arvates keskkond jagada kolmeks - mikrosotsiaalseks, mis hõlmab endas näiteks perekonda, sõpru ja valitud elukutset, makrosotsiaalseks, mis kujutab endast indiviidi poliitilisi vaateid ja õpikeskkonda, ning makromajanduslikuks, mis koosneb ettevõtlus- ja õiguskeskkonnast. (*Ibid.*: 219-220) Bakalaureusetöö autori arvates on võimalik nii isikuga kui ka keskkonnaga seotud tegureid ettevõtlusaktiivsuse suurendamise eesmärgil kindlasti arendada ja vastavalt vajadusele kujundada.

Ettevõtlusaktiivsuse hindamiseks on erinevaid võimalusi. Arvnäitajatest võib hindamisel kasutada ettevõtlusaktiivsuse indeksit, ettevõtjakarjääri eelistamise osakaalu, ettevõtete arvu 1000 elaniku kohta, majanduslikult aktiivsete ettevõtete osakaalu. Neist kõige sagedamini kasutatav riikide hinnangulist võrdlust võimaldav näitaja on ettevõtlusaktiivsuse indeks, mis hindab uute ettevõtete loomise aktiivsust. (Kaseorg, Siimon 2008: 224)

Ettevõtja (ingl. k *entrepreneur*) mõiste on aja jooksul palju muutunud. Keskajal kasutati seda mõistet kirjeldamaks näitlejat või inimest, kes juhtis suuri tootmisprojekte, mille raames ei riskinud ettevõtja oma rahaga vaid kasutas projekti juhtimisel ressursse, mis tavaliselt tulid riigi valitsuselt. Seos tegevuse ja riski võtmise vahel tekkis alles seitsmeteistkümnendal sajandil, mil ettevõtjaks nimetati inimest, kes sõlmis valitsusega lepingulise kokkuleppe pakkuda teenust või varustada inimesi teatud toodetega. Lepingu sõlmimise tasu oli fikseeritud, teenitud kasum või kahjum kuulus ettevõtjale. Kaheksateistkümnendal sajandil hakati eristama inimest, kellel oli kapital, ja inimest, kes vajab kapitali, teisisõnu eristati kapitaliga varustajat, tänapäeval teatud kui riskikapitalisti, ja ettevõtjat. 19. ja 20. sajandil nähti ettevõtjat sageli kui juhti või innovaatorit, kes arendab välja midagi uut eesmärgiga teenida äritegevuselt kasumit. (Hisrich *et al* 2008: 6).

Otsustav roll ettevõtja mõiste arengus on 18.sajandil tegutsenud prantsuse ärimehel Richard Cantillon'il. Tema kirjeldas ettevõtjaid kui vahendajaid, kes kasumi teenimise eesmärgil olid valmis võtma riske. Cantillon'i teos „*Essai Sur la Nature du Commerce en General*“, milles ta ettevõtja mõiste defineeris, on aluseks kolmele põhilisele ettevõtluse käsitlusele. Saksa käsitlus põhines Joseph Schumpeter'i teosel, milles ta kirjeldab ettevõtjat kui innovaatorit. Chicago käsitlus põhines Frank Knight'i teosel, milles ta seostab ettevõtja ja riskikandmise. Austria käsitlus põhineb Israel Kirzner'i teosel, kus ettevõtjat on kujutatud võimaluste avastajana. (Roberts, Woods 2005:46)

Käesoleval sajandil on hakatud ettevõtja mõistele lähenema indiviidi perspektiivist. Paljudes definitsioonides räägitakse teatud sorti käitumisviisist, mis sisaldab endas (Hisrich *et al* 2008: 8):

- initsiatiivi võtmist,

- sotsiaalsete ja majanduslike mehhanismide organiseerimist või ümberkorraldamist eesmärgiga muuta ressursid ja situatsioonid kasumlikuks,
- riski võtmise ja läbikukkumise võimalusega arvestamist.

Ettevõtja ei piirdu ainult ühe konkreetse funktsiooni täitmisega. Kokkuvõtlikult saab välja tuua viis erinevat ettevõtja põhilist funktsiooni (Miettinen, Teder 2006:34):

- riski võtmine ja selle kontrollimine,
- tekkivatest võimalustest kinnihaaramine ja innovaatorina tegutsemine,
- piiratud ressursside koordinaatorina tegutsemine,
- valvsa võimalusteotsijana käitumine,
- kapitalistina tegutsemine.

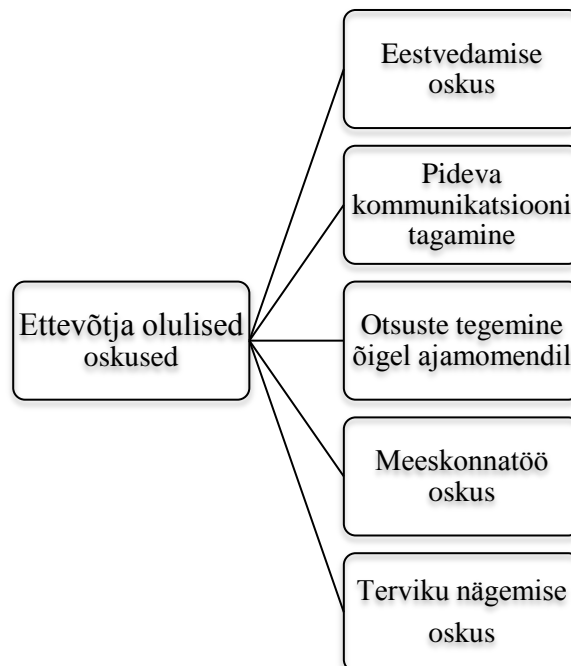
Ettevõtja tegevust, ettevõtte loomist kasumi saamise eesmärgil, on palju lihtsam kokkuvõtvalt kirjeldada kui ettevõtjaks olemise vajalikke isiksuseomadusi, mille üle on arutletud juba sajandeid. Tim Waterstone, Ühendkuningriigi raamatute jaemüügiketi Waterstones asutaja, toob välja edukate ettevõtjate ühised omadused. Tema arvates edukad ettevõtjad (Crainer 2011: 22):

- on inspireerivad liidrid;
- usuvad, et nende visioon on õige ja ei kahtle oma uskumustes;
- ammutavad energiat kaotustest;
- juhivad tugevast soovist võita konkurente, hävitada vaenlasi;
- ühendavad tohutu energia meelegi ja püsivusega;
- demonstreerivad julgust, võttes riske;
- peavad oluliseks tiimi komplekteerimist ja austavad oma tiimiliikmeid;
- mõistavad, kuidas raha ringleb.

Tööpäevade pikkusest on olulisem see, kuidas oma aega planeeritakse ja kulutatakse ning mil määral suudetakse teisi tööle innustada. Töötundide puhul on oluline kvaliteet, mitte kvantiteet. Väga oluline on oskus suunata oma energia ja mõtlemine õigetele teemadele ja arengusuundadele ning inimestele, kes on olulised. Suurest informatsiooni-hulgast, tuleb eristada vajalik. Kõrgelt arenenud tehnoloogia pakub ettevõtjatele võimalust olla ühenduses klientidega, kursis vajaliku informatsiooniga ja töötada olenemata kellaajast ning asukohast. Ettevõtjad näevad oma tööd kui hobi, mis neid motiveerib ning neile meeldib teha koostööd inimestega, kes on samuti kõrgete

sihtidega. Tänapäeva ettevõtjad usuvad, et inimestega arvestamine ja empaatia tagavad neile edu. (Crainer 2011: 22-23)

Edukas ettevõtja, innovaator ja autor Jerry Kaplan, toob välja ettevõtja viis väga vajalikku oskust, mis on toodud joonisel 3.

Joonis 3. Ettevõtja vajalikud oskused (autori koostatud Kaplan 2013 põhjal)

Esmatähtsaks peab ta eestvedamise oskust, mille oluline roll avaldub just kriitilistel momentidel, mil otsuseid peab sageli vastu võtma vähese informatsiooni põhjal ja kiirelt. Oluline on pideva kommunikatsiooni tagamine, et kõik meeskonnaliikmed oleksid teadlikud oma rollist ning eesmärkidest. Ettevõtja edu tähtsaks aspektiks on adekvaatsete otsuste tegemine õigel ajamomendil. Liiga varajane otsuse vastuvõtmine võib osutuda ebaedukaks vähese informatsiooni tõttu, liiga hiline aga just informatsiooni kogumiseks kulutatud liigse aja tõttu. Ettevõtja peab olema hea meeskonnatöös, usaldama oma kaaslast ning õigeid ülesandeid õigetele tiimikaaslastele delegerima. Tähtis on näha tervikut. Ettevõtja on edukas, kui suudab keskenduda pisidetallidele, millega tuleb intensiivsemalt tegeleda, ning seejärel tulla tagasi tervikpildi juurde. (Kaplan 2013)

Ettevõtjaks hakkamine sõltub töö autori arvates paljudest teguritest, millest üks on ettevõtluspotentsiaal, ning ettevõtja edukus on sõltuvuses tema ettevõtlikkuspädevusest. Järgnevalt on toodud mõlema, nii ettevõtluspotentsiaali kui ka ettevõtlikkuspädevuse, mõiste selgitus.

Ettevõtluspotentsiaal (ingl. k. *entrepreneurial potential*) roll ettevõtluse uurimisel on suurenenud. Varem uuriti ettevõtlust toetavate faktoritena eelkõige majanduslikke ja õiguslikke raamtingimusi, nüüdseks on avastatud, et psühholoogilistel isikuomadustel on suur tähtsus ettevõtluse mõistmisel ja edendamisel ning ettevõtluspotentsiaali hindamisel. Ettevõtluspotentsiaal on indiviidi vajalike isikuomaduste määr, mida seostatakse ettevõtlikuks olemisega ja ettevõtjaks saamisega. Uuringute põhjal on leitud, et mõningad isikuomadused ennustavad küllaltki stabiilselt ettevõtlikku käitumisviisi. Neist olulisemad on saavutusvajadus, sisemise ja välise kontrolli vahetamine, riskikaldumus, probleemide lahendamise oskus, soov ennast kehtestada, emotsionaalne stabiilsus, tolerantsus erinevuste suhtes, empaatia ja meeskonnatöö oskus. (Neuner *et al* 2005:72-78)

Ettevõtlikkuspädevus (ingl. k. *entrepreneurial competence*) on Vabariigi Valitsuse (2010) poolt välja antud määruses „Põhikooli riiklik õppekava“ defineeritud kui suutlikkus:

- ideid luua ja neid ellu viia, kasutades omandatud teadmisi ja oskusi erinevates elu- ja tegevusvaldkondades;
- näha probleeme ja neis peituvaid võimalusi;
- seada eesmärged ja neid ellu viia;
- korraldada ühistegevusi, näidata initsiatiivi ja vastutada tulemuste eest;
- reageerida paindlikult muutustele ning võtta arukaid riske.

Ettevõtlusõpet ja -haridust (ingl. k. *entrepreneurial education, entrepreneurship education*) saab vaadelda kitsamas ja laiemas tähenduses. Eesti Kaubandus- ja Tööstuskoja ettevõtlusõppe programmi „Olen ettevõtlik“ raames nähakse ettevõtlusel hariduslikus kontekstis laiemat tähendust, mis hõlmab nii majanduslikke, sotsiaalseid kui ka kultuurilisi vaatenurki. Seega nähakse ettevõtlusõppes enam kui pelgalt ettevõtjate tootmist. Sellest lähtuvalt on ettevõtlusõppe eesmärk tagada nii

isikuomaduste ja hoiakute kujundamine kui ka ettevõtlusalaste teadmiste ja oskuste arendamine. (Mõistete kasutamine ... 2013)

Ettevõtlusharidust propageeritakse hetkel peaaegu kõikides Euroopa riikides. Kasutusele on võetud erinevad lähenemised (Entrepreneurship Education...2012:7):

- spetsiifilised strateegiad ja tegevused, mis on keskendunud üksnes ettevõtlushariduse integratsioonile;
- laiemad hariduslikud või majanduslikud strateegiad, mis sisaldavad endas ettevõtlushariduse komponente;
- ühe- või mitmekordsed ettevõtlusharidust puudutavad algatused.

Majandus-ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettevõtlusõppe töörühma raportis on kirjeldatud ettevõtlusõpet järgmiselt (Ettevõtlusõpe Eesti 2009: 12):

- ettevõtlusõpe aitab tekitada üliõpilases huvi ettevõtluse vastu ning anda ettekujutus, mida ühe idee ellu viimine ja realiseerimine endast kujutab;
- ettevõtlusõpe aitab arendada üliõpilaste oskusi ja teadmisi valikute ja otsuste tegemisel, vastutuse võtmisel, ajaplaneerimisel ja meeskonnatöös;
- ettevõtlusõpe aitab üliõpilastel teha kaalutletud karjäärivalikuid ning avastada endas ettevõtlikkuse potentsiaal.

Bakalaureusetöö raames uurib autor majandushariduse mõju üliõpilaste ettevõtlikkusele. Seega tuleb edasise töö mõistmiseks selgitada, mida peetakse nimetatud töö raames majandushariduseks ja milline on selle seos ettevõtlushariduse ja ettevõtlusõppega. Käesoleva bakalaureusetöö autor näeb ettevõtlusõpet ja -haridust ühe osana majandusharidusest. Erinevalt ettevõtlusõppest ja -haridusest, mis keskendub rohkem ettevõtte loomise ja ettevõtluse aspektidele, annab majandusharidus lisaks ülevaatliku pildi riigi või maailma majandusprotsessidest ja -teooriatest.

Põhjuseid ettevõtluse ja ettevõtlikkuse vastu huvi tundmiseks on mitmeid. Samal ajal, kui maailmas on viimaste aastate jooksul aset leidnud laialdane globaliseerumine ning turgude vastastikuse sõltumise suurenemine, on tulnud ilmsiks, et kodanikud ei saa enam toetuda kellelegi „teisele“. „Teiste“ all on silmas peetud nii rikkamaid ja edukamaid rahvuseid, kodumaad kui ka suuremaid firmasid, kellelt ei saa lootma jääda töökohti, kodusid, tervisekaitset ja majanduslikku heaolu. Aina rohkem peab ühiskond

toetuma iseendale. Globaalses majanduses on iga kodanik sõltuv teisest kodanikust, kuid samal ajal peab aina rohkem vastutama ka enda heaolu eest. Vajatakse rohkem inimesi, kes suudavad näha uusi võimalusi, loovad ja ehitavad midagi uut, võtavad initsiatiivi ning soovivad midagi saavutada. Seetõttu on oluline arendada indiviidides ettevõtlikku meelt ja ettevõtjaks olemiseks vajalikke omadusi juba varajases eas. (Kirby 2004: 514)

Ettevõtlus ja ettevõtlikud inimesed on muutunud olulisteks aspektideks ühiskonnaelu edukal arenemisel. Ettevõtlikud inimesed on iseseisvad, kohanevad kiiresti erinevates olukordades ja julgevad mõelda ning tegutseda loominguiliselt, neil on innovaatilised ideed. Samas tuleb tõdeda, et edukuseks ei piisa pelgalt hea idee olemasolust, selleks on tarvis valmisolekut, teadmisi ja oskusi, kuidas oma idee turul ellu viia (Ettevõtlusõpe kõrghariduses 2009: 1). Gibb toob välja kolm põhilist põhjust, mis muudavad ettevõtluse oluliseks (1996: 310):

- töökohtade loomine ja majanduslik areng,
- strateegiline kohanemine,
- avalike vahendite ning riiklike ettevõtete deregulatsioon ja erastamine.

Ettevõtluse arendamisel on nii majanduslikud kui ka sotsiaalsed kasud. Ettevõtluse näol ei ole tegemist vaid uute töökohtade loomisega, konkurentsi suurendamisega ja majanduskasvuga. Oluline on ka kaasnev eneseteostus ja sotsiaalsete eesmärkide täitmine. (Entrepreneurship in ... 2010: 4)

2007. aastal allkirjastasid majandus- ja kommunikatsiooniminister Juhan Parts ning haridus- ja teadusminister Tõnis Lukas ühisdeklaratsiooni „Ettevõtliku meelelaadi ja ettevõtlusõppe edendamisest Eesti haridussüsteemis“. Deklaratsioonis tõdetakse, et ettevõtlikkuse ja ettevõtluse tähtsustamine Eesti haridussüsteemis on väga oluline, kuid siiani on vajalike teadmiste edasiandmine õppeasutustes olnud puudulik. (Ettevõtlusõppe edendamise ... 2010: 5). Seda enam on autori arvates oluline uurida majandushariduse mõju ettevõtlikkusele ning viise, kuidas soovitud eesmäärke kõige paremini saavutada.

Alapeatüki kokkuvõtteks võib öelda, et ettevõtlikkusel on riigi arengu seisukohast lähtudes väga suur roll. Mida ettevõtlikuma mõttelaadiga on kodanikud, seda

innovaatilisem ja konkurentsivõimelisem suudab olla ka riik. Järgnevas alapeatükis 1.2 on välja toodud varem läbi viidud uurimuste ja uuringute tulemused, mis kajastavad nii Eesti kui ka teiste Euroopa riikide ettevõtlikkusega seotud näitajaid ning suhtumist ettevõtlikkusesse.

1.2 Ettevõtlikkus maailmas ja Eestis

Kultuuri ja eestvedamisstiilide ning teiste juhtimisaspektide vahel on leitud tugevaid seoseid. On leitud indikaatoreid, et kindlad kultuurilised traditsioonid, väärtused, ideoloogiad ja normid mõjutavad suhtumist ettevõtlusesse ja ettevõtlikkusse. (Neuner *et al* 2005: 78) Järgnevalt ongi välja toodud ettevõtlikkuse olukord ning suhtumine ettevõtlikkusega seotud aspektidesse erinevates paikades.

Ameerikas on ettevõtlus olnud ajalooliselt majanduskasvu võtmeks. Selle tõestuseks on tõsiasi, et viimaste aastakümnete jooksul on uute loodud ettevõtete arv väga suur ning suurem osa saja juhtiva firma seas olevatest ettevõtetest ei eksisteerinud veel 20-30 aastat tagasi. Vastupidiselt Ameerikale on Euroopas tipus ettevõtteid, mis on eksisteerinud peaaegu terve sajandi. Seega peab Euroopa pöörama suuremat tähelepanu ettevõtlusele ja innovatsioonile, suurendamaks konkurentsi ja majandusarengut ning loomaks uusi töökohti. Wilsoni arvates aitab just majandusharidus saavutada ettevõtlikku ja innovaatilist kultuuri Euroopas, muutes inimeste mõttemaailma ning andes vajalikke oskusi. (Wilson 2008: 2-3)

Euroopa Liidu liikmesriikide üheks suurimaks väljakutseks on ettevõtluse edendamine ja toetamine. 2003. aastal avaldas Euroopa Komisjon roheline raamatu teemal „Ettevõtlus Euroopas“, mis keskendus kahele põhiküsimusele (Entrepreneurship in ... 2010: 4):

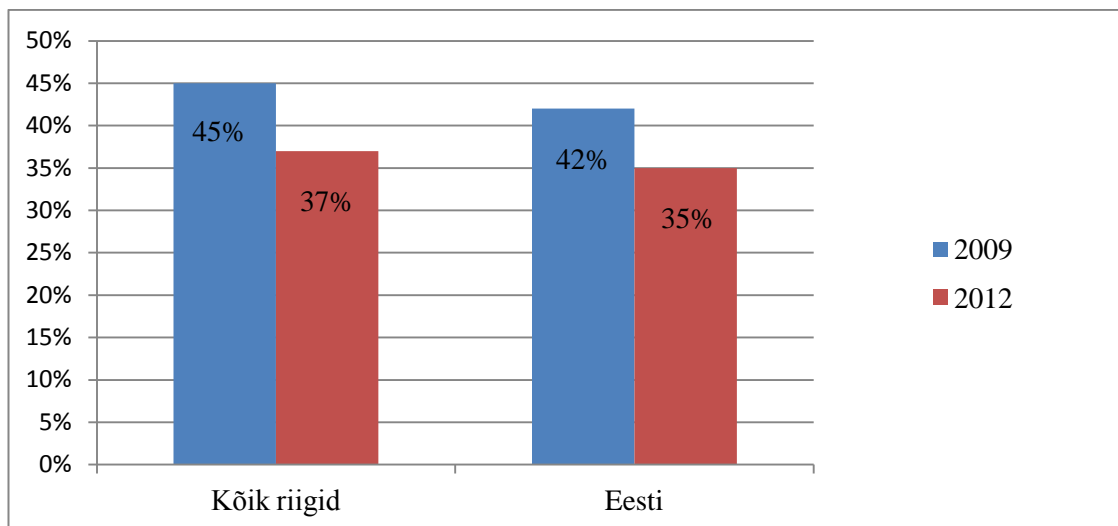
- Miks nii vähesed eurooplased loovad oma firma?
- Miks nii vähesed Euroopa firmad arenevad?

Hiljuti lisas Euroopa Komisjon ettevõtluse propageerimise ka oma Euroopa 2020 strateegiasse, kus ettevõtlust ja ettevõtjaks olemist nähakse targa, jätkusuutliku ja kõikehõlmava arengu võtmetegurina (Entrepreneurship in... 2012: 4). Euroopa Komisjoni asepresident Antonio Tajani väljendab oma arvamust ettevõtluse ja

ettevõtjate kohta väga selgelt. Tema arvates tähendab rohkem ettevõtjaid rohkem töökohti, innovatsiooni ja konkurentsi. Ettevõtlus on olnud ajaloo jooksul kõige võimsam majandusliku arengu vedaja ning seetõttu soovitakse see muuta Euroopa kodanike seas atraktiivseks ja kättesaadavaks väljavaateks. (Unleashing Europe's...2013) Dünaamiline majandus, mis on innovaatiline ja võimeline looma vajatud töökohti, vajab rohkem just noori inimesi, kes on võimelised ja tahavad saada ettevõtjateks. Vajatakse rohkem noori, kes looksid ja arendaksid enda ettevõtteid või kes oleksid innovaatilised juba olemasolevates ettevõtetes, kus nad töötavad. (Entrepreneurship Education... 2012: 5)

Vähese ettevõtlusaktiivsuse tõttu seisab ettevõtluse propageerimisega silmitsi ka Eesti. Hetkel on nii majandusteadlaste kui ka –poliitikute seas väga aktuaalsed küsimused, kas eestlane on ettevõtlik ja kui hästi on esindatud ettevõtlikkuse geenid eestlase DNA-s (Kaseorg, Siimon 2008: 220). Juhan Parts nimetab oluliste, kuid teisejärguliste teguritena, tänu millele saab Eesti majandus tulevikus edukam olla, riigi konkurentsivõimet, head ja kvaliteetset tööjõudu, välisinvesteeringuid, riigibürokratia paindlikkust ja haridussüsteemi, mis toetab riigi majandusarengut. Palju tähtsamaks peab majandus- ja kommunikatsiooniminister aga tuumküsimust, millest sõltub Eesti majanduse areng: kui paljud Eesti inimesed soovivad, tahavad, kavatsevad tegutseda elus ettevõtjatena? Kui pole inimesi, kes tahaksid hakata ettevõtjateks, pole ka majandust. Tema sõnul on Eestis ettevõtlusega tegutsevate inimeste hulk just noorte seas liialt väike. (Ettevõtluse roll ... 2010)

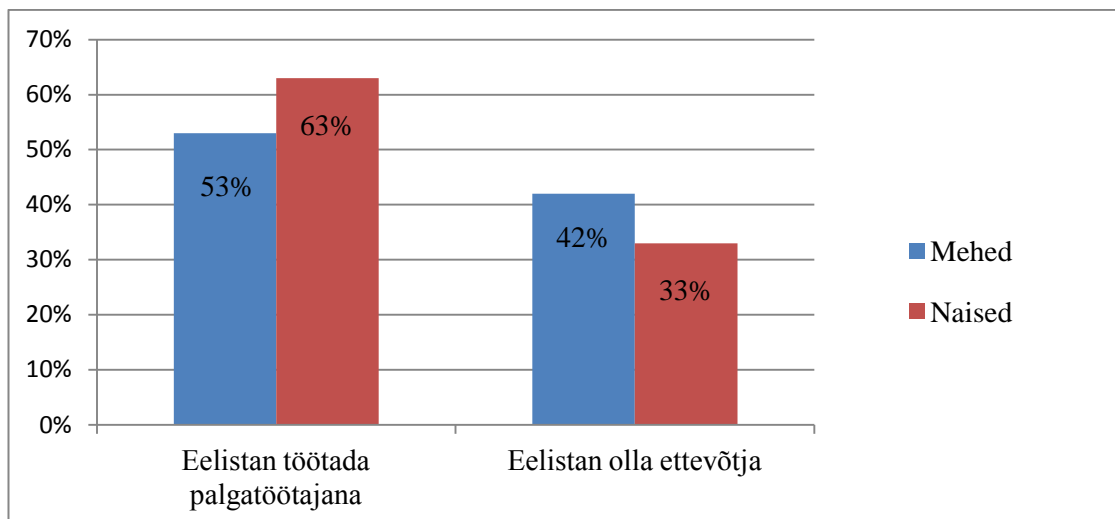
2009. aastal Euroopa Komisjoni poolt läbiviidud uuringu kohaselt oli vastanute seas 45% inimesi, kellele meeldiks olla tööandja. Kolm aastat hiljem läbi viidud uuringu tulemused näitasid, et ettevõtjaks olemist eelistas vaid 37% vastanutest. Kõige enam eelistasid olla ettevõtjad Türgi kodanikud (82%). Vastupidiselt Türgile oli Eesti puhul suurem osa ehk 54% vastanutest avaldanud soovi olla töövõtja, ettevõtja staatust eelistas vaid 35% vastanutest. Sarnaselt üldisele tendentsile oli ka Eesti puhul ettevõtjaks olemise soov vähenenud 42%-lt 35%-le. Kõige vähem eelistati ettevõtja staatust Rootsis (22%). (Entrepreneurship in ... 2010: 13; Entrepreneurship in ... 2012:7). Joonisel 4 on välja toodud kolme aasta jooksul toimunud ettevõtjaks olemise populaarsuse langus.

Joonis 4. Tööandjaks olemise eelistamine (autori koostatud Entrepreneurship in ... 2010: 13 ja Entrepreneurship in ... 2012: 7 andmetel)

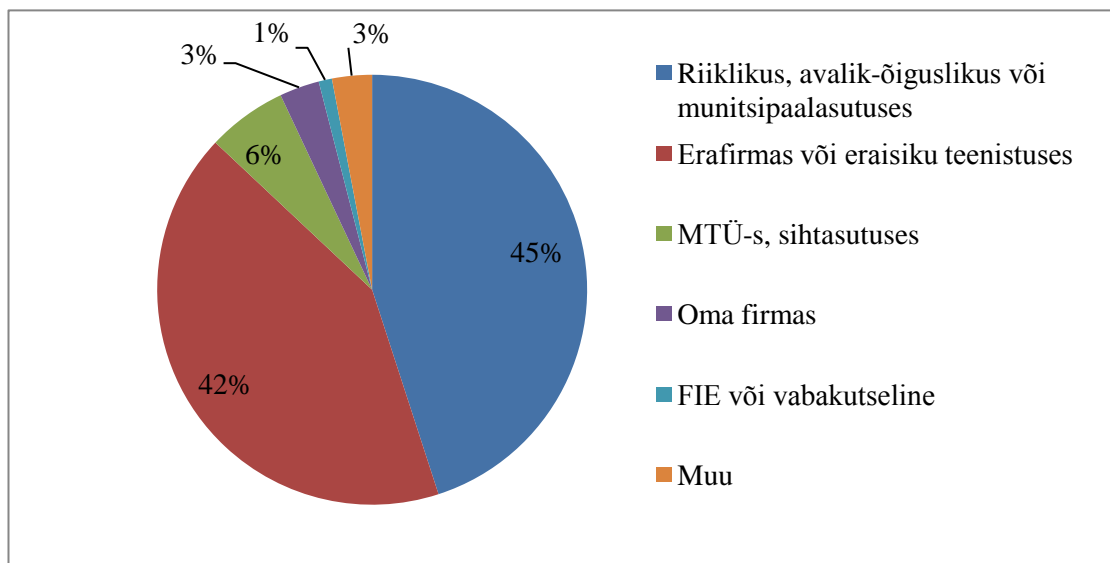
Suur erinevus näiteks Türgi ja Eesti tulemuste vahel kinnitab alapeatükis 1.1 välja toodud tõsiasja, et ettevõtlikkus ja ettevõtlusaktiivsus sõltuvad indiviidi geograafilisest päritolust ja kodumaa kultuurist (Neuner *et al* 2005: 78; Ahmad *et al* 2010: 18)

Viis aastat varem, 2004. aastal, Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt läbiviidud uuringu kohaselt eelistas suisa 65% vastanutest töötada palgatöötajana ning vaid 29% olla ettevõtjana iseendale tööandjaks. Uuringu tulemuste põhjal tehti järeldus, et 61% Eesti elanikest ei ole ettevõtluses aktiivne. Vastustest kujuneb välja ka sooline erinevus. Suisa 71% naistest eelistaks töötada palgatöötajana. Soov olla ettevõtja on populaarsem meeste seas, 36% meestest eelistaks ettevõtjaks olemist palgatööle. (Eesti elanike ... 2004: 8-12) Sooline erinevus tuli välja ka Euroopa Komisjoni 2012. aastal läbiviidud uuringus, kust selgus, et palgatöötajana sooviks kõikide vastanute seast töötada 63% naistest ning 53% meestest ning ettevõtja staatust eelistaks 42% meestest ja 33% naistest (Entrepreneurship in ... 2012: 20). Joonisel 5 on välja toodud Euroopa naiste ja meeste eelistuste erinevused. Uuringu käigus välja tulnud erinevus meeste ja naiste eelistuste osas kinnitab tõsiasja, et ettevõtlikkus sõltub ka soost tulenevatest erinevustest (Ahmad *et al* 2010:18)

Joonis 5. Meeste ja naiste eelistused (autori koostatud Entrepreneurship in ... 2012: 20 andmetel)

2009. aastal Eestis läbi viidud uuring 2203 ülikooli lõpetanu seas näitas samuti nende vähest aktiivsust ettevõtete loomisel, mida on näha järgnevalt jooniselt 6.

Joonis 6. Eesti kõrgkoolide vilistlaste tööalased valikud (autori koostatud Eamets *et al* 2011: 57 põhjal)

Jooniselt saab näha, et uuringu toimumise ajal leidis rakendust riiklikes, avalik-õiguslikes või munitsipaalasutustes suisa 45% vastajatest. Vaid 3% vastanutest töötas oma firmas ning 1% tegutses füüsilisest isikust ettevõtjana või vabakutselisena. (Eamets

et al 2011: 57) 2007. aasta vilistlaste uuringust selgub, et vastavad näitajad olid 3% ja 2% (Tamm, Vaade 2007: 59). Bakalaureusetöö autor nõustub Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettevõtlusõppe töörühmaga, kelle arvates ei tohiks ettevõtjaks hakkamise madalat määra tõlgendada ainult negatiivse nähtusena. Tuleb arvestada ka sellega, et ettevõtlik inimene võib olla väga hinnatud ka palgatöötajana juba tegutsevas organisatsioonis. (Ettevõtlusõpe Eesti ... 2009:6) Samuti võib inimese ettevõtlikkus avalduda ka tööväliselt näiteks aktiivse osalemisena kodanikuühiskonnas, mis ei kajastu statistikas.

Eesti arengut toetaks kindlasti see, kui rohkem kodanikke sooviksid ja julgeksid töövõtja rollist loobuda ning proovida ettevõtjaks olemist. Selleks peaks välja selgitama põhilised põhjused, miks ettevõtlusega tegelema hakatakse ning millised teadmised ja omadused toetavad ettevõtjaks hakkamist.

Eesti elanike ettevõtluse uuringust selgus, et põhilised motiivid ettevõtlusega alustamiseks on ettevõtjate hinnangul järgmised (Eesti elanike ... 2004: 21):

- suurem tegutsemisvabadus,
- iseenda peremeheks olemine,
- töö kaotamine,
- suurem teenimisvõimalus.

Samas uuringus selgitati välja ka ettevõtjate hinnangud omadustele, mis aitasid neil ettevõtlusega algust teha. Kõige olulisemaks kujunesid teadmised ettevõtlusalase abi hankimisvõimaluste kohta, hea probleemide lahendamise oskus, turundusalased oskused ja kogemused ning teadmine, kust leida ettevõtte finantseerimiseks vahendeid. (*Ibid.* 2004:29)

Ettevõtjana tegutsemise positiivsete aspektidena märgiti nii 2010. kui ka 2012. aasta uuringute puhul kõige sagedamini eneseteostust, sõltumatust ja huvitavaid tööülesandeid. Samuti peeti oluliseks võimalust valida ise aeg ja koht töötamiseks. Töövõtja staatuse positiivsete külgedena toodi välja regulaarne ja kindel sissetulek, töö stabiilsus ja kindlaksmääratud töötunnid. Peamised põhjused, mille tõttu eestlased eelistaksid ettevõtjaks olemist on küllaltki loogilised ja sarnased. Tuuakse välja nii personaalne vabadus ja eneseteostuse võimalused, töökoha ja -aja vaba valik kui ka

suurema sissetuleku võimalus. (Entrepreneurship in ... 2010: 16-26; Entrepreneurship in ... 2012: 136-141).

Uurides konkreetsemalt eestlasi ja nende põhjuseid töövõtja rolli eelistamisel, tuli välja, et väga oluline on kindla sissetuleku aspekt. Eestlased on oma sissetuleku suhtes väga riskikartlikud. Uuringu kohaselt eelistasid eestlased 2009. aastal töövõtja staatust põhiliselt just kindla ja regulaarse sissetuleku tõttu. Suisa 64% vastanutest tõi selle aspekti välja kõige olulisemana (Entrepreneurship in ... 2010: 19). Kolm aastat hiljem nimetati kõige olulisema põhjusena kindlat töökohta (40%). Regulaarse sissetuleku olulisus eestlaste seas on vähenenud ning 2012. aastal nimetas seda olulise aspektina 39% vastajatest. (Entrepreneurship in ... 2012:157).

Andres Arrak tõdeb samuti, et ettevõtjaks hakkamine tähendab riski võtmist. Üheltpoolt võetakse vastutus endale ja oma perele sissetuleku teenimise näol. Teisalt lisandub suurematele ettevõtetele ja nende omanikele veel suur sotsiaalne roll ja vastutus, sest nende tegevusest sõltub mitte ainult nende isiklik sissetulek vaid ka nende ettevõttes töötavate inimeste palk. (Ettevõtluse roll ... 2010) Tõnis Metsa sõnul avaldub ettevõtlikkus meie tegevuses, mis erineb rutiinsest. Uus tegutsemisviis ei pruugi erinevatel põhjustel aga alati olla parem, seega riskib ettevõtlik inimene ebaõnnestumisega. (2005: 9) Eesti Konjunktuuriinstituudi poolt läbi viidud uuringu kohaselt iseloomustavad ettevõtlikke inimesi, nii juba ettevõtjana tegutsevaid inimesi kui ka potentsiaalseid ettevõtjaid, rida omadusi, mille hulka kuulub ka riskivalmidus ning toimetulek ebaõnnestumistega (Eesti elanike ... 2004: 60).

Ettevõtlikkust ja ettevõtlust mõjutab kindlasti ka ühiskonnas leviv üldine suhtumine ettevõtlusega tegutsevatesse inimestesse. Euroopa riikides on ettevõtjatel pigem positiivne kuvand. On levinud arusaam, et ettevõtjaid nähakse kui uute töökohtade, toodete ja teenuste loojaid, mille tõttu toovad nad kasu tervele ühiskonnale. Samas tuuakse välja ka ettevõtjate kuvandi negatiivsem pool, mille kohaselt ettevõtjad kasutavad ära teiste inimeste tööd ning mõtlevad eelkõige enda kasumi teenimisele. Vaadates konkreetsemalt Eesti tulemusi, võib öelda, et ettevõtjatel on pigem positiivne maine. Peaaegu pooled vastanutest ehk 49% pigem pooldavad ettevõtjaks olemist, 41% on neutraalsed ning vaid 5% on negatiivsel arvamusel. (Entrepreneurship in ... 2010: 26-32)

Doing Business tiim järjestas 2012. aasta juuni seisuga riigid vastavalt sellele, kui ettevõtlussõbralik ja ettevõtlust soosiv on nende makromajanduslik keskkond. Kõige ettevõtlussõbralikum keskkonnaga riigiks on nimetatud edetabeli põhjal Singapur, esikümnesse mahuvad veel Hiina, Uus-Meremaa, Ameerika Ühendriigid, Taani, Norra, Ühendkuningriik, Korea Vabariik, Gruusia ja Austraalia. Eesti asub edetabelis 21. kohal, lähinaabritest Soome 11. ja Läti 25. kohal. (Economy Rankings 2012) Üldiselt võib öelda, et Eesti majanduskeskkond on pigem ettevõtlust soosiv kui takistav. Ettevõtte asutamine ja registreerimine on vähe aeganõudev, ettevõtluskeskkond lihtne, infotehnoloogiaalased infrastruktuurid hästi arenenud ning maksusüsteem võrreldes naaberriikidega ettevõtlust toetav (Suurem ettevõtlustahe ... 2013). Seega on tagatud vajalikud tingimused ettevõtte loomiseks ja ettevõtlusega tegutsemiseks, tuleb vaid julgustada inimesi neid tingimusi ära kasutama ja avanenud võimalusi märkama.

Eesti arengut ning uute töökohtade loomist takistab elanike seas üldlevinud suhtumine *lähen tööle, otsin tööd või keegi ei taha mind tööle*. Ettevõtjaks hakkamise mõte jäetakse tagaplaanile arvatavate puudulike teadmiste, oskuste ja julguse tõttu. (Ettevõtlusõppe edendamise ... 2013). Bakalaureusetöö autori arvates tuleks noorte inimeste seas just sellist mõtteviisi juba varakult mõjutama hakata. Noored, keda varajases eas loominguiliselt mõtlema suunatakse, kellel lastakse olla iseseisev ning kellele tagatakse võimalus avaldada oma arvamusi ning ideid, suudavad tööturul olla edukamad ning konkurentsivõimelisemad.

Ettevõtlusõppe küllaltki halba olukorda iseloomustab tõsiasi, et vaid 23% 2012. aastal uuringul osalenute seast on koolis või ülikoolis puutunud kokku ettevõtlusalaste kursuste või tegevustega. Eesti kodanike seas on nimetatud näitaja 22%. Vaid kolmandik 15-24 aastaste vanuseklassi kuuluvatest vastanutest on omandanud ettevõtlusalaseid teadmisi. (Entrepreneurship in ... 2012: 120-121). Bakalaureusetöö autori arvates peaks ettevõtlusõppe erinevates vormides olema kättesaadav kõikidele noortele inimestele, sest just noores eas on võimalik inimestes ettevõtluse vastu rohkem huvi tekitada ja noorena langetatakse olulisi otsuseid ja valikuid, mis mõjutavad tuleviku staatust tööturul.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et vaatamata ettevõtluse propageerimisele ja eesmärgipärasele ettevõtlikkuse arendamisele, pole siiani suudetud ettevõtlusaktiivsust Euroopas

suurendada. Põhjuseks võib kindlasti olla ka viimaste aastate majanduskliima ja ülemaailmne finantskriis.

Järgnevas alapeatükis 1.3 on kirjeldatud majandus- ja ettevõtlushariduse eesmärki ning selle oletatavat mõju ettevõtlikkusele ning suhtumisele nii ettevõtjatesse kui ka ettevõtlusesse. Samuti on lühidalt kirjeldatud ettevõtlusõppe hetkeolukorda Eestis.

1.3 Majandus- ja ettevõtlushariduse eesmärk ja mõju ettevõtlikkusele

Viimasel ajal on maailmas toimunud kiire ja laialdane ettevõtlushariduse levik. Suurenenud on nii ettevõtlusõppe õpetajate ja akadeemikute kui ka erinevate õppeprogrammide ning kursuste arv kõikidel õppetasemetel. (Hytti, O’Gorman 2004: 12; Matlay 2008: 382)

Ettevõtlushariduse leviku põhjuseks on laialt levinud uskumus, et ettevõtlusel ja kodanike ettevõtlikkusel on positiivne mõju nii riigi sotsiaal-majanduslikule kui ka poliitilisele arengule. Levib arvamusi, et ettevõtlushariduse laialdasem ja kvaliteetsem edasiandmine õpilastele mõjub positiivselt nii ettevõtjate arvukusele kui ka nende kompetentsusele. Nii öelda „ettevõtliku kultuuri“ arendamist nähakse justkui imeravina madala produktiivsuse ja kahaneva majandusliku väljundi vastu. Samuti loodetakse sellega vähendada aina suurenevat töötust nii noorte kui ka täiskasvanute seas. (Matlay 2008: 382)

Vaatamata rohketele empiirilistele uuringutele hariduse valdkonnas, leidub veel väga vähe tõendeid, mis kinnitaks, et ettevõtlusharidus tõepoolest loob paremaid tulemusi erinevates ettevõtlusega seotud tegevustes. (Matlay 2008: 382) Leidub autoreid, kes näevad haridussüsteemi, ettevõtlushariduse ja ettevõtlikkuse vahel positiivseid seoseid. Arvatakse, et inividid, kes on kokku puutunud ettevõtlusõppega loovad suurema tõenäosusega ja edukamaid ettevõtteid (Nilsson 2012: 10). Õpilastel, kes on omandanud ettevõtlusõppe raames teadmisi, on suurem saavutusvajadus, parem enesekontroll ning kõrgem enesehinnang (Rasheed 2012). Haridus mängib olulist rolli suhtumiste vormimisel ja oskuste edasiandmisel. Ettevõtlusharidus kujutab endast eksperimentaalset õppimist, oskuste omandamise ja mõttelaadi muutmist. (Wilson 2008: 2) Samas leidub ka neid, kes arvavad, et noorte inimeste vähene huvi ettevõtlikkuse vastu ning vähesed

ettevõtlusalased oskused on põhjustatud haridussüsteemist, mis ei arenda loovust, ärivõimaluste äratundmist ning probleemi lahendamise oskusi (Haase, Lautenschläger 2011:1). John Chamard (1989: 23) võrdles haridussüsteemi tavalist tulemust ettevõtja üldkontseptsiooniga ning jõudis järeldusele, et kooliharidus pigem pärsib ettevõtlikkust.

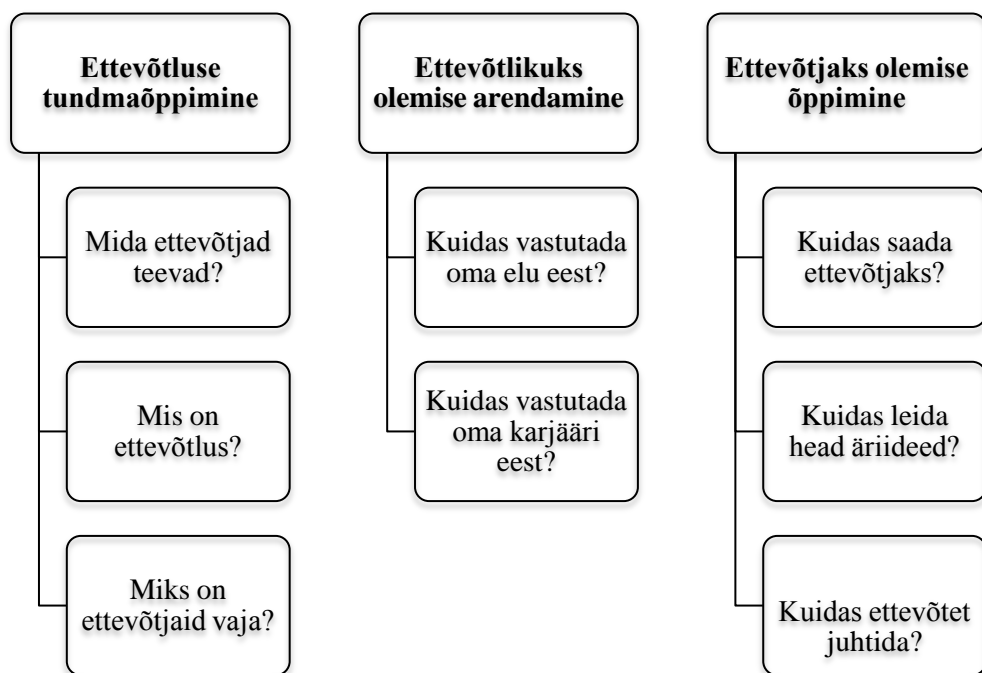
Olenemata kiirest arengust on märkimisväärne, et siiani ei ole suudetud kontseptuaalselt kindlaks määrata, millest ettevõtlusharidus siiski koosneb. Segaduse põhjuseks on tõsiasi, et väga keeruline on kindlaks määrata, mis on ettevõtlusharidus, mis on selle eesmärgid ning mida on võimalik tänu sellele saavutada. Kontseptuaalne segadus on tingitud just sellest, milliseid meetodeid erinevad teadlased ja õpetajad ettevõtlushariduse laialivalguva mõiste all kasutavad. (Hytti, O’Gorman 2004: 12). Ühine ja konkreetne definitsioonide platvorm, mille puudumise probleemist on rääkinud paljud autorid, võimaldaks selgusele jõuda erinevates tähendustes, eemaldada vasturääkivused ning seeläbi ettevõtlust ning ettevõtlusharidust omavahel lähendada ja liita. (Matlay 2008: 382)

Rahvuslik konkurentsivõime ja –eelised sõltuvad aina rohkem tööjõu oskustest ning eriti nii firmade kui ka indiviidide võimest käia kaasas ja võtta osa innovaatilistest ideedest ning majanduslikest tegevustest. Sellest tulenevalt on väga olulised nii üldised kui ka spetsiifilised ettevõtlusega ja ettevõtlikkusega seotud oskused ning omadused. Seetõttu on paljudes riikides muutunud ettevõtlusharidus oluliseks osaks hariduspoliitikas. Ettevõtlushariduse eesmärgiks on üldjuhul luua rohkem ettevõtlikke indiviide, kes tegutseks iseseisvate ettevõtjatena ning valmistada inimesed ette maailmaks, kus nad peavad üha enam juhtima ise oma karjääri ning elu läbi ettevõtlikkuse. (Hytti, O’Gorman 2004: 11) Tänu globaliseerumisele ja tehnoloogia kiirele arengule ei piisa enam sellest, kui üliõpilased valmistatakse ülikoolis ette karjäärriks. Ülikoolid peavad üliõpilasi arendama nii, et nad oleksid valmis töötama dünaamilises, pidevalt muutuv ja globaalses ettevõtluskeskkonnas. (Wilson 2008: 3)

Kuigi USA-s on leitud küllaltki palju sarnasusi nii ettevõtlikkuse ja ettevõtluse kui ka pedagoogika õpetamisel, on teadlastel limiteeritud teadmised sellest, kuidas parimal viisil saavutada ettevõtlusõppega seotud eesmärgid. (Katz 2003: 287) Üksikasjalikult on diskuteeritud, et paljud ettevõtluse ning ettevõtlikkuse programmid eeldavad kas otseselt või kaudselt, et õpetamise panus sisendina on seotud saavutatava väljundi ehk

tulemusega. Tulemusena nähakse suurenenud motivatsiooni ettevõtlusega tegelemiseks, suuremat võimet ja soodumust luua uus ettevõtte, seega kokkuvõttes rohkem ettevõtlikke ja innovaatilise mõtteviisiga inimesi. Samas on leitud, et traditsioonilised õpetamismeetodid võivad hoopiski takistada indiviidi ettevõtlikuks olemiseks vajalike omaduste ja oskuste arenemist. (Kirby 2004: 515) Efektiivsete ettevõtlusõppe programmide loomiseks, peavad poliitikud ning õpetajad põhjalikult mõistma erinevaid eesmärgi ja ettevõtlusõppe aspekte ning loomulikult tunnistama vajadust õpetajate arendamise järele (Hytti, O’Gorman 2004: 12).

On leitud, et lähtuvalt püstitatud eesmärkidest, mis ettevõtlusõppe raames soovitakse saavutada, on võimalik ettevõtlusharidust jagada kolmeks etapiks, mis on välja toodud joonisel 7. Samuti on täheldatud, et paljud õppeprogrammid koosnevad tavaliselt just nendest etappidest. (Hytti, O’Gorman 2004: 12).

Joonis 7. Ettevõtlushariduse etapid (Hytti, O’Gorman 2004: 12, autori täiendused)

Esmane eesmärk on anda edasi põhjalik arusaam ettevõtluse mõistest ja sellega kaasnevatest aspektidest. Eriti oluline on ettevõtjate ja ettevõtluse rolli mõistmine tänapäeva majanduses ja ühiskonnas. Teiseks eesmärgiks on arendada ettevõtlikuks olemist, mis sisaldab endas vastutuse võtmist nii enda elu kui ka eduka karjääri ees.

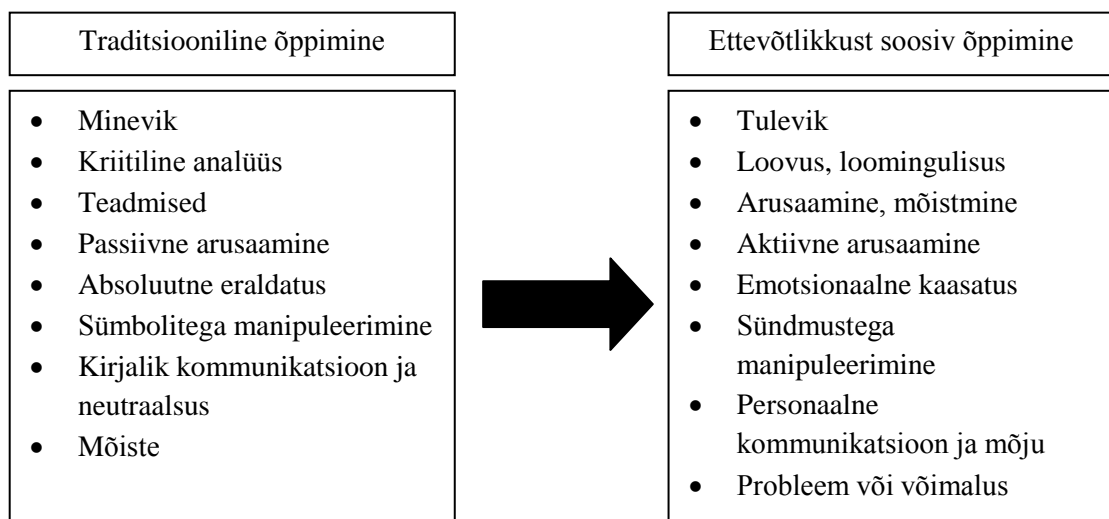
Kolmas eesmärk keskendub sellele, kuidas olla ettevõtja ja kuidas rajada edukas ja hästi toimiv ettevõte. (Hytti, O’Gorman 2004: 12).

Samal ajal kui üliõpilased peavad arendama oma ärilisi oskusi, tuleks tähelepanu pöörata ka ettevõtlikkusega seotud oskuste ja käitumise arendamisele. Seetõttu on väga oluline tutvustada kursuseid, mis on spetsiaalselt loodud arendamiseks üliõpilastes ettevõtjaks olemise vajalikke omadusi ja teadmisi. (Kirby 2004: 515) Kursused peaksid keskenduma järgmiste oskuste ja omaduste õpetamisele (Rae 1997: 202):

- kommunikatsioonioskused, eriti veenmisoskus;
- loomingulisus;
- kriitiline mõtlemine ja analüüsioskus;
- eestvedamise oskus;
- läbirääkimise oskus;
- probleemi lahendamise oskus;
- sotsiaalvõrgustiku loomise oskus;
- aja planeerimise oskus.

Eesti kõrgkoolide vilistlaste uuringust selgus, et kõige olulisemateks hinnatakse oma ametikohal just sotsiaalsete oskuste ja ajakasutusoskustega seotud pädevusi. Vilistlaste hinnangud nimetatud pädevuste tasemele ning ülikooli panusele neid arendada olid negatiivsed ning vilistlased tundsid selles valdkonnas puudujääke. (Tamm, Vaade 2007: 8)

Gibb’i (1987:15) arvates peaks ettevõtlikke inimeste või ettevõtjate arendamiseks haridussüsteemid muutma oma fookuse traditsiooniliste õpetamis- ja õppimismeetodite juurest nii öelda ettevõtlikkust soosiva fookuse juurde. Ettevõtlust ja ettevõtlikkust soosiva ning traditsiooniliste õpetamis- ja õppimismeetodite erinevus on toodud joonisel 8.

Joonis 8. Traditsioonilise õppimise ja ettevõtlikkust soosiva õppimise fookus (autori koostatud Gibb 1987:15 andmetel)

Kriitiline ning loominguline mõtlemine on kaks mõtlemise viisi, mis täiustavad teineteist. Ettevõtlikuks olemise võime suurendamiseks ja arendamiseks on mõlemad mõtlemisviisid väga olulised. Nii nagu kriitilist mõtlemist, saab õpilastes arendada ka loomingulist mõtlemist, mille jaoks on loodud erinevaid tehnikaid. (Kirby 2004: 516) Autori arvates on loomingulise mõtlemise arendamine väga oluline, sest ettevõtlusega ja ettevõtjaks olemisega kaasneb pidevalt uudseid olukordi, milles tuleb kohaneda ning vastavalt olukorrale kiirelt tegutseda. Uutes olukordades hakkamasaamine nõuab kindlasti loomingulisust.

Eesmärgiks peaks olema luua selline õppimis- ja hindamissüsteem, mis täiendaks traditsioonilist lähenemist ning arendaks õpilastes oskusi ja käitumisviise, mis on omased ettevõtlikule inimesele või ettevõtjale. Õppimise puhul on oluline selline lähenemine, mis (Kirby 2004: 516):

- võimaldab õpilastel ise oma õppimisprotsessi üle kontrolli omada, õppejõududega eesmärkide saavutamise nimel läbirääkimisi pidada;
- kaasab õpilased elulistes situatsioonides tekkivate probleemide lahendamisesse, eelistatult grupitöö raames;
- julgustab õpilasi vastu võtma otsuseid, mis põhinevad otsestel, ebatäielikel või kaheldavatel andmetel, et nad harjuksid määramatuse ja ootamatusega;

- pakub õpilastele eeskujusid, kes on kaasatud nii õppimis- kui ka hindamisprotsessi.

Gibb'i arvates peaks õpetamisel põhiline fookus olema protsessil, mitte sisul. Õppejõudude ja õppijate vahel peaks tekkima sujuv koostöö ja suhe, mis julgustaks pidevat kommunikatsiooni ja teadmiste vahetust. Õppimisel tuleks keskenduda praktiliste, mitte teoreetiliste kogemuste omandamisele ning vigadesse ja eksimustesse tuleks suhtuda kui õppimisvõimalustesse, mitte läbikukkumistesse. (1996: 315) Kahjuks keskendutakse hetkel liialt palju just teoreetiliste teadmiste omandamisele, mis selgus ka Eesti kõrgkoolide vilistlaste uuringust. 20% vastanutest väitis, et neil polnud õppekava raames ette nähtud praktikat ning vaid 67%-l vastanutest oli kokkupuude ettevõttepraktikaga, mis paljudel juhtudel oli õppekava täitmise eesmärgil kujunenud lihtsalt formaalsuseks. (Tamm, Vaade 2007: 5)

Tänapäeval õpetatakse koolides pigem „mida?“ ja „kuidas?“, mitte ei läheneta õpetamisele kõige olulisemast aspektist „miks?“. Edu võtmeks on teoreetilised ja faktidel põhinevad teadmised ning selle täpne ja vigadeta esitamine hindajatele. Lähtutakse põhimõttest, et faktid on tõde, tõde on püha ja informatsioon kestab terve elu. (Lewis 1987: 240) Samuti on ettevõtlusalased õppeprogrammid tihti peale keskendunud ettevõtluse õpetamisele (ettevõtluse ajalugu, erinevad teooriad ja kuulsamad teadlased), mitte õpilaste ettevalmistamisele ettevõtjateks ja ettevõtlikeks inimesteks. Väga harva on fookuses edukaks ettevõtjaks olemise vajalike oskuste ja käitumisviiside arendamine. (Kirby 2004: 514)

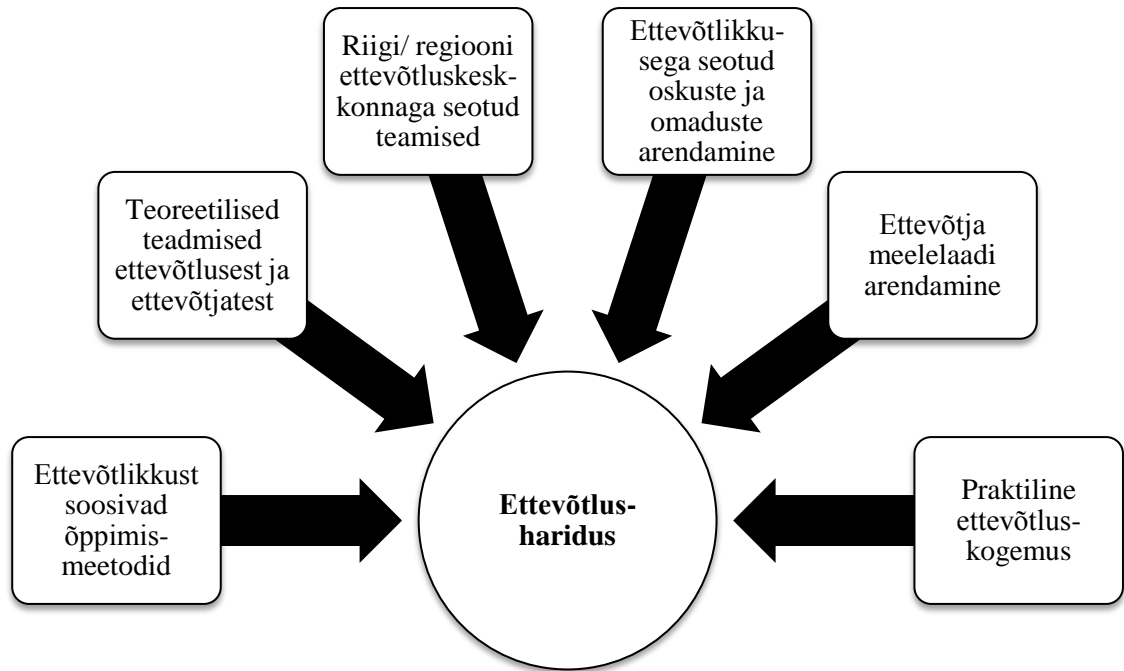
Euroopa Komisjoni 2012. aasta märtsis avaldatud dokumendi kohaselt on just haridus noorte inimeste suhtumise, oskuste ja kultuuri vormimise võtmeks. Seega on väga oluline, et ettevõtlushariduse edasiandmisega alustataks juba algklassides. (Entrepreneurship Education...2012: 5)

Nii nagu Euroopas ja mujal maailmas on ettevõtlusõpe viimasel ajal suurt tähelepanu pälvinud, on ka Eestis viimastel aastatel hakatud ettevõtlusõppe vajalikkusest rohkem rääkima. Eesti kuulub koos Belgia, Taani, Leedu, Hollandi, Rootsi, Norra ja Ühendkuningriigiga riikide hulka, kellel on ettevõtluse arendamiseks loodud spetsiifilised strateegiad. (*Ibid.*: 8-9) Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi

ettevõtlusõppe töörühma 2009. aasta raportist saab lugeda, et riiklikul tasandil puudub veel süsteemne lähenemine ettevõtlusõppele. Põhjenduseks on toodud tõsiasi, et ettevõtlusõppe temaatika on küllaltki uus ka Euroopa tasandil. (Ettevõtlusõppe Eesti ... 2009: 7) Kui esimene ettevõtlusalane kursus oli Harvardi Ülikooli kaudu kättesaadav juba 1948. aastal, siis Euroopas hakati ettevõtlusõpet õppekavasse lisama umbes 10 aastat tagasi. Vaid väga vähesed institutsioonid alustasid ettevõtlusõppe pakkumisega varem. (Wilson 2008: 4)

Sellel põhjal on Eestis juba erinevatesse strateegiatesse ettevõtlusõpet kaasatud. Kui Eesti kõrgharidusstrateegia aastateks 2006-2015 käsitleb ettevõtlusõpet kaudselt, siis Eesti Ettevõtluspoliitika 2007-2013 strateegia sõnastab selgelt ja üheselt, et ettevõtlusõpet tuleks lisada üldharidus-, kutse- ja kõrghariduskoolide õppekavadesse. (Ettevõtlusõppe Eesti ... 2009: 7) Ülesandega on vähemalt gümnaasiumiõppes hakkama saanud, sest kui senini on gümnaasiumides valikainena pakutav majandusõpe olnud koolidele vabatahtlik, siis alates 2013/2014 õppeaastast on koolidel kohustus pakkuda gümnaasiumiastmes valikainet „Majandus- ja ettevõtlusõpe“ (Ettevõtlusõppe mõttekoda 2013). Autori arvates on majandusaine õppimise võimaluse pakkumine gümnaasiumiastmes väga tervitatav. Samuti on väga oluline, et mitte-majanduserialade üliõpilastel oleks võimalik erialaste õppeainetele lisaks valida ka ettevõtlusalaseid lisaaineid, mis laiendaksid nende silmaringi ja arendaksid neis ettevõtlikku mõtteviisi. 2009. aasta seisuga on majandus- ja ettevõtlusainete erinevatesse õppekavadesse integreerimisega kõrgkoolidest kõige edukamalt hakkama saanud Tallinna Tehnikaülikool, kus nimetatud ained on integreeritud õppekavadesse 96% ulatuses, Tallinna Ülikooli ja Tartu Ülikooli puhul on vastavad näitajad 39% ja 37%. (Ettevõtlusõppe Eesti ... 2009: 9)

Lähtudes nii esimeses kui ka käesolevas alapeatükis esitatud erinevate autorite ja teadlaste teoreetilistest vaadetest ja tõekspidamistest on bakalaureusetöö autor kokku pannud oma nägemuse ettevõtlusharidusest ja selle nii-öelda koostisosadest, mis on toodud alljärgneval joonisel 9.

Joonis 9. Ettevõtlusharidus ja selle põhilised tugipunktid (autori koostatud)

Autori arvates võiks mitmekesise ettevõtlushariduse ja selle edasiandmise tagada just ülaltoodud joonisel 9 kujutatud tegevused ja teadmised, mida õpetatakse ettevõtlikkust toetavate meetoditega. Oluline on loovus, aktiivne osalemine ja personaalne lähenemine (Gibb 1987: 15). Autori arvates oleksid abiks näiteks erinevad gruppitööd, aktiivsed arutelud õpilaste ja õppejõudude vahel ja koostöö edukate praktikutega. Kindlasti on oluline õpilastele edasi anda teoreetilisi teadmisi ettevõtlusest ja ettevõtjatest, mis laiendab nende silmaringi ja annab tugeva aluse edasiseks tegutsemiseks. Siinkohal tuleb aga hoolikalt järele mõelda, millises koguses teoreetilisi teadmisi jagada ning kuidas saavutada selline õppeprogramm, mis ei ülehindaks faktiteadmiste olulisust, mis on haridussüsteemis sagedane juhus (Lewis 1987: 240). Lisaks teoreetilisele taustale on autori arvates oluline jagada õpilastele ka praktilisi teadmisi, näiteks riigi ja lähiregiooni ettevõtluskeskkonnaga seotud teadmisi. Põhirõhk peaks olema sellel, kust vajadusel vajalikku informatsiooni otsida või millise institutsiooni poole pöörduda.

Ettevõtlikkusega seotud oskuste ja omaduste arendamise eesmärgiks ei ole kasvatada võimalikult palju ettevõtjaid, vaid inimesi, kes saavad oma elus iseseisvalt ja edukalt hakkama. Rõhku tuleks panna suhtlemisoskuse, eneseväljendamisoskus, aja planeerimise oskuse õpetamisele (Rae 1997: 202), mis on igapäevaelus väga olulised.

Samuti tuleks õpetada üliõpilasi arvestama määramatusega (Kirby 2004: 516). Ettevõtja meelelaadi arendamise all peab autor silmas seda, et õpilased julgeksid peale koolihariduse omandamist mõelda ühiskonnas kaua kehtinud raamidest väljapoole, oleksid loovad ja aktiivsed nii ühiskondlikus kui ka ärilises mõttes. Kindlasti on ettevõtlushariduses väga olulisel kohal praktiline kogemus (Gibb 1996: 315), kas siis mõnes ettevõttes kohustusliku praktika näol või koostöö praktikutega mõnes muus vormis. Seejuures on oluline, et õpingute raames kohustuslik praktika ei muutuks lihtsalt formaalsuseks, mis on sagedane nähtus tänapäeva koolihariduses (Tamm, Vaade 2007: 5), vaid võimaldaks õpilastel kinnistada saadud teadmisi ning tutvustaks neile reaalselt maailma.

Järgnevas empiirilises peatükis on esitatud autori poolt läbiviidud uuringu, mis põhineb Eesti kõrgkoolide üliõpilaste käest saadud andmetel, tulemused ja nende põhjal tehtud analüüs. Samuti toob autor välja võimalikud edasised uurimisvõimalused, mis aitaksid ettevõtlushariduse mõju veelgi täpsemalt esile tuua ja võimaldaksid tulevikus suurendada noorte inimeste ettevõtlusaktiivsust.

2. ÜLIÕPILASTE ETTEVÕTLIKKUSE JA MAJANDUSHARIDUSE SEOS

2.1 Uuringu meetod ja valimi kirjeldus

Bakalaureusetöö esimeses peatükis anti ülevaade ettevõtlikkusega seonduvast, tutvustati olulisemaid mõisteid, mis on tugevalt seotud ettevõtliku mõtlemis- ja tegutsemisviisiga, anti ülevaade ettevõtluse olukorrast ja suhtumisest nii ettevõtlusesse kui ka ettevõtjatesse maailmas ja Eestis ning selgitati majandus- ja ettevõtlushariduse olemust, eesmärke ning viimase aja arengusuundi. Käesolevas empiirilises osas viib autor läbi küsitluse Eesti kõrgkoolide üliõpilaste seas, uurimaks, kas majanduserialal õppivatel üliõpilastel on positiivsem suhtumine ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse ning märgata ka suuremat ettevõtlikkust, saavutusvajadust ja riskivalmidust, kui teistel erialadel tudeerivatel üliõpilastel.

Nagu esimeses peatükis selgus, on ettevõtlikkuse ühene defineerimine väga raske. Sama keeruline on ka indiviidi ettevõtlikkuse hindamine. Võimatu on hinnata midagi, mida pole konkreetselt sõnastatud ja mis sõltub väga paljudest erinevatest aspektidest. Seetõttu on küsimustik ja järgnev analüüs üles ehitatud pigem sellele, milline on vastajate suhtumine ettevõtlikkusse, ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse ning kas see on ka mõjutatud nende omandamisel olevast haridusest. Analüüsiks vajaminevate andmete kogumiseks läbiviidava uuringu üldkogumisse kuuluvad kõik Eesti kõrgkoolides õppivad nii rakendusliku kõrgharidusõppe kui ka bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilased.

Analüüsiks vajalike andmete kogumiseks koostas autor küsitluse (vaata Lisa 1), mille eeskujuks on võetud Eesti Konjunktuuriinstituudi uuringu „Eesti elanike ettevõtlikkus“ küsimustik ning Euroopa Komisjoni 2010. ja 2012. aastal avaldatud uuringu „Entrepreneurship in the EU and beyond“ küsimusi. Samuti on kasutatud väiteid Wayne King'i ettevõtluspotentsiaali hindavast küsimustikust. Nimetatud küsimustikku kasutas

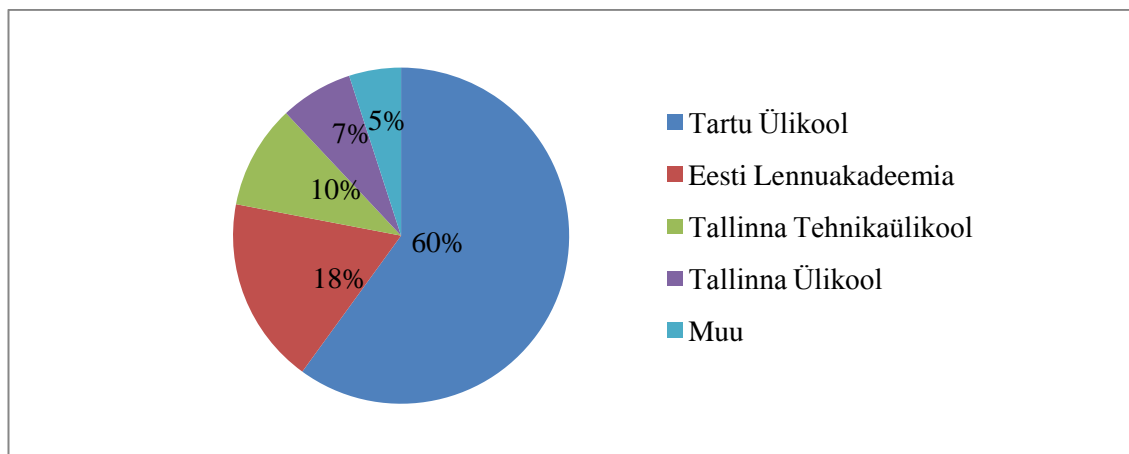
Kaisa Jõgi (2013: 36) oma magistritöös „Üliõpilaste ettevõtluspotentsiaali hindamine ja arendamise võimalused kõrgkoolis“, milles ta küsitles Eesti Lennuakadeemia ja Tartu Ülikooli üliõpilasi. Seega on huvitav omavahel võrrelda nii Kaisa Jõe läbiviidud uuringu kui ka käesoleva bakalaureusetöö uuringu tulemusi.

Ettevõtluspotentsiaali küsimustik on jaotatud kuueks teemaks (iseseisvus, enesedistsipliin, loovus, saavutusvajadus, riskivalmidus ja enesekindlus) ning vastajal on võimalik hinnata, kuivõrd väide tema kohta käib. Skaala on 0-st 6-ni, kus 0 punkti tähendab „üldse mitte“ ja 6 punkti „täielikult“ (King 1999, Jõgi 2013: 36 kaudu). Käesoleva töö esimeses peatükis esitatud teooriat silmas pidades on kasutatud vaid riskivalmidust ja saavutusvajadust puudutavaid väiteid (vaata Lisa 2). Bakalaureusetöö autori arvates on just riskivalmidus ja saavutusvajadus väga olulised omadused, mis peaksid ühel ettevõtjal olema. Kõrge saavutusvajadus tagab selle, et indiviid ei lepi nii õelda tavalise olukorraga, ta on ambitsioonikas ja püüab täita kõrgemaid eesmärgi. Kõrge riskivalmidus tagab aga selle, et indiviid on valmis võtma vastu otsuseid ja tegutsema teistest erinevalt ja uuenduslikult, millega paratamatult kaasnevad ka riskid.

Vastajatel oli küsimustikku võimalik täita nii paber kandjal kui ka elektrooniliselt SurveyGizmo tarkvara kasutades. Paber kandjal kogus autor andmeid 2012. aasta novembris, mil vastajateks olid Eesti Lennuakadeemia üliõpilased ning 2013. aasta märtsis, mil vastajateks olid Tartu Ülikooli majandusteaduskonna üliõpilased. Elektrooniliselt oli võimalik küsimustikku täita 2013. aasta märtsis ka teiste kõrgkoolide üliõpilastel. Uuringu valimi moodustasid 173 vastajat, neist 75 täitsid ankeedi paber kandjal ning ülejäänud 98 elektroonilisel kujul. Kahjuks olid paljud ankeedid täidetud poolikult, mille tõttu põhineb järgneval analüüsil 131-l korrektselt täidetud ankeedil. Analüüsi eesmärgiks on valimi andmete põhjal välja selgitada, kas majandusharidusega üliõpilastel on positiivsem suhtumine ettevõtlusesse ja sellega kaasnevasse ning kas on võimalik nende puhul märgata ka suuremat ettevõtlikkust.

Valimi 131-st vastajast 57% olid naissoost ning 43% meessoost. Vastajate keskmine vanus oli 22 eluaastat, neist noorim oli 19-aastane ning vanim 47-aastane.

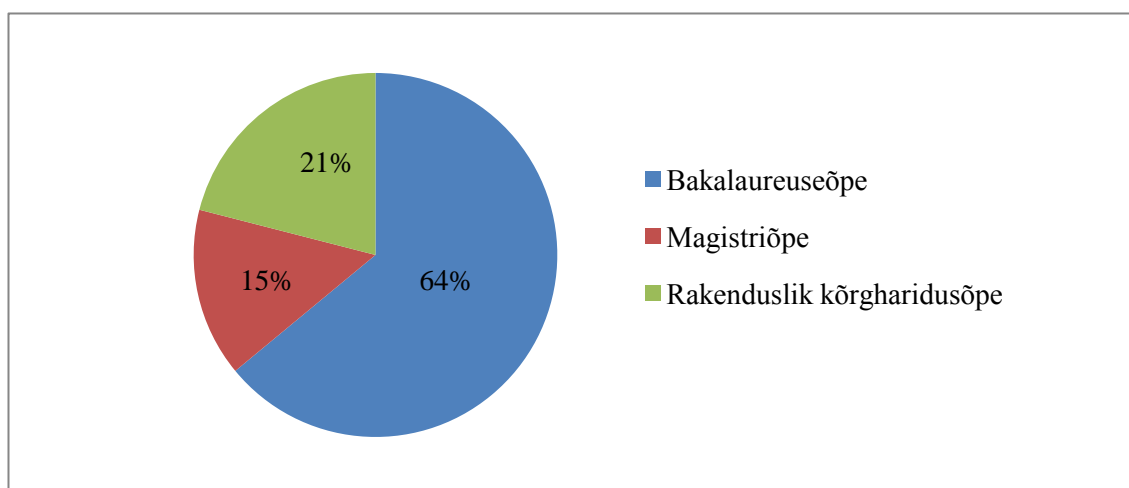
Vastajate seas oli erinevate Eesti kõrgkoolide üliõpilasi. Vastajate jagunemine kõrgkoolide lõikes on välja toodud järgneval joonisel 10.

Joonis 10. Vastajate jagunemine kõrgkoolide lõikes (autori koostatud)

Kõige rohkem oli ankeedi täitjate seas Tartu Ülikooli üliõpilasi, kellele järgnesid Eesti Lennuakadeemia ning Tallinna Tehnikaülikooli üliõpilased. 5%-i ja „Muu“ alla kuulub 7 üliõpilast, kellest 2 õpib Estonian Business School'is ning ülejäänud Tallinna Tehnikakõrgkoolis, Eesti Infotehnoloogia Kolledžis, Eesti Ettevõtluskõrgkoolis Mainor, Tallinna Majanduskoolis ja Eesti Kunstiakadeemias.

Valimisse kuulusid nii rakendusliku kõrgharidusõppe, bakalaureuse- kui ka magistriõppe üliõpilased väga erinevatelt erialadelt. Ankeedi täitjate jagunemine vastavalt õppetasele on kujutatud joonisel 11.

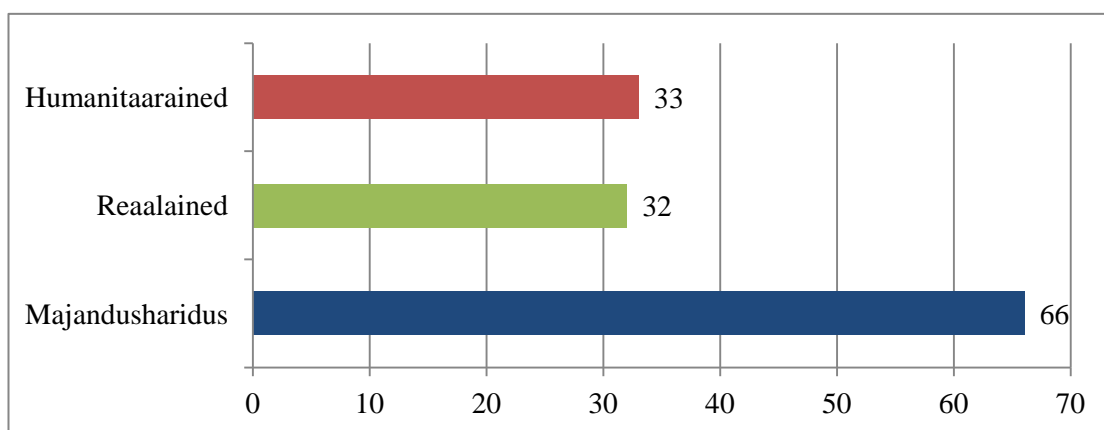

Joonis 11. Vastajate jagunemine õppetase lõikes (autori koostatud)

Kõige rohkem oli vastanute seas bakalaureuseõppe üliõpilasi. Nendest 65% õppisid kolmandal, 34% õppisid teisel ja 1% õppis esimesel kursusel. Rakendusliku

kõrgharidusõppe üliõpilaste seas õppis 82% teisel ja 18% kolmandal kursusel ning magistriõppe üliõpilaste seas oli 55% vastanust esimesel ning 45% vastanust teisel kursusel.

Valimisse kuulusid üliõpilased väga erinevatelt erialadelt. 131 vastaja seast õppisid erialal, mis käesoleva bakalaureusetöö raames kuulub niinimetatud majandushariduse alla 50% vastanust ehk 66 vastajat. Majandushariduse alla arvestas autor erialad nagu ettevõtetmajandus, majandusteadus, rahvusvaheline ärijuhtimine, turundus, avaliku sektori majandus, personalijuhtimine. Vastajate jagunemine erialade lõikes on toodud järgmisel joonisel 12.

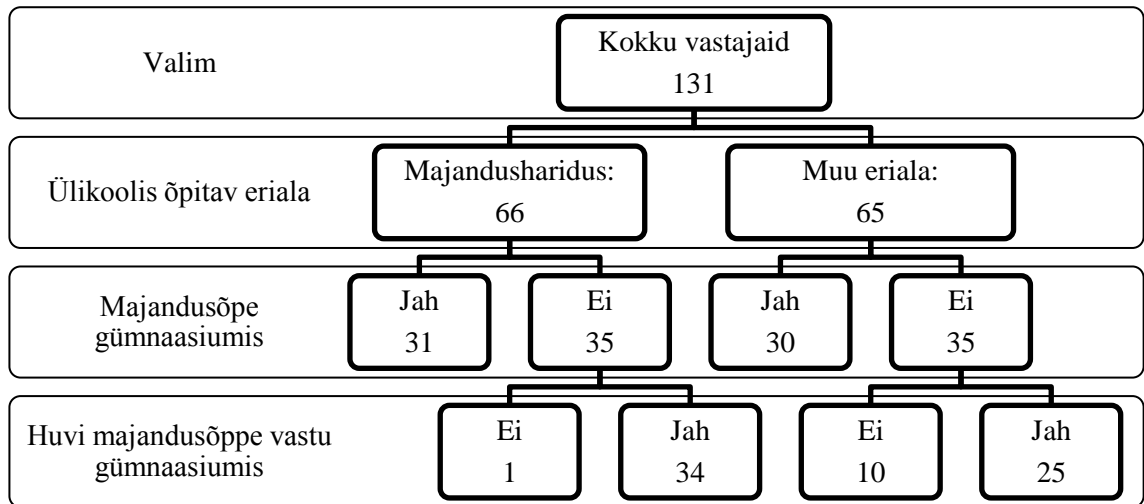
Joonis 12. Vastajate jagunemine erialade lõikes (autori koostatud)

Nagu eelpool toodud jooniselt näha, siis ülejäänud 65 vastaja hulgast õppisid ligikaudu pooled ehk 33 üliõpilast humanitaarsel erialal ning 32 üliõpilast reaalainetel põhineval erialal.

Vastajate seas oli nii üliõpilasi, kes olid gümnaasiumiõppes läbinud majanduslase õppeaine, kui ka neid, kes pole ühegi majanduslase õppeainega kokku puutunud ei gümnaasiumis ega ka ülikoolis. Vastajate seas oli vaid 6 üliõpilast, kes on gümnaasiumi ajal olnud mõne õpilasfirma liige ning ainult üks üliõpilane on kuulunud või kuulub üliõpilasfirmasse. Tartu Ülikooli ideelaboris on osalenud 3 üliõpilast.

Joonisel 13 on toodud vastajate jagunemine vastavalt sellele, kas nad on läbinud gümnaasiumis majanduslase õppeaine, kas nad on läbinud ülikoolis mõne majanduslase lisaaine või õpivad käesoleva bakalaureusetöö raames

majandushariduse alla kuuluval erialal.

Joonis 13. Vastajate jagunemine vastavalt nende kokkupuutele majandusharidusega (autori koostatud)

Nagu jooniselt 13 saab välja lugeda omandavad 50% vastanutest hetkel majandusharidust ning 50% õpivad mõnel muul erialal. Majandushariduse üliõpilaste seas on 47% läbinud gümnaasiumis ka mõne majandusalase õppeaine ning 53% pole gümnaasiumi ajal majandusainega kokku puutunud. Suisa 97% nendest oleks aga tahtnud gümnaasiumis omandada teadmisi ka majandusõppe raames. Õpingute väliselt on vabatahtlikult osalenud 62% majandushariduse üliõpilastest mõnel ettevõtlusalasel koolitusel, õppereisil või seminaril, 38% pole õpingute väliselt selles valdkonnas lisateadmisi omandanud.

Muudel erialadel õppivate üliõpilaste seas on 46% neid, kes on läbinud gümnaasiumi jooksul ka mõne majandusvaldkonna õppeaine ning 54% neid, kes ei ole gümnaasiumis majandusainetega kokku puutunud. Nendest 71% oleks soovinud gümnaasiumis omandada teadmisi ka majanduse valdkonnas ning 29% ei tundnud gümnaasiumis sellest puudust. Vähene huvi majandusvaldkonna õppeainete kohta tuleb välja ka sellest, et vaid 40% muul erialal õppivatest üliõpilastest on ülikooli jooksul lisanud oma õppeainete hulka vaba- või valikaine raames ka mõne majandusalase õppeaine. Samuti on vaid 31% vastanutest omandanud või täiendanud oma ettevõtlusalaseid teadmisi õpingute väliselt mõnel ettevõtlusalasel koolitusel, seminaril või õppereisil ning 69% pole seda vajalikuks pidanud.

Gümnaasiumis omandatudmajandus- ja ettevõtlusharidust hindab 44% üliõpilastest nõrgaks, 36% vastajatest leiab, et see oli kasulik ning 15%, et õpe oli väga kasulik. Ülejäänud 5% ei oska saadud haridusele oma hinnangut anda.

Kuna käesoleva bakalaureusetöö puhul on tegemist küllaltki väikese valimiga, ei saa autor kogutud andmete põhjal teha üldistusi üldkogumile. Samas usub autor, et analüüsi tulemustest lähtuvalt on võimalik kavandada järgnevaid suuremahulisi uuringuid, mis aitavad vajalikku informatsiooni koguda ning saadud tulemusi ka edukalt rakendada. Käesolev pilootuuring võib olla abiks või suunanäitajaks mõne magistritöö koostamisel.

Järgmises alapeatükis 2.2 analüüsib bakalaureusetöö autor küsimustikuga kogutud andmeid. Põhirõhk on pandud hetkel majandusharidust omandavate ja muudel erialadel õppivate üliõpilaste vastuste võrdlemisele, et välja selgitada nende suhtumine ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse ning nende riskivalmidus ja saavutusvajadus.

2.2 Ettevõtlikkuse ja majandushariduse vaheliste seoste analüüs

Küsitluse alguses palus autor üliõpilastel sõnastada, mis on nende jaoks ettevõtlikkus. Tegemist oli avatud küsimusega, kus üliõpilased said välja tuua märksõnad või omapoolse definitsiooni, mis nende arvates iseloomustab ettevõtlikkust kõige sobivamalt. Kokku andsid üliõpilased ettevõtlikkuse kohta 356 märksõna või definitsiooni. Autor grupeeris vastused 24 erinevaks grupiks. Enimlevinud vastused on toodud alljärgnevas tabelis 1.

Vaadates küsimustikuga kogutud vastuseid, siis võib öelda, et üliõpilaste silmis on ettevõtlikkusel positiivne kuvand ning ettevõtlikkust seostatakse positiivsete omaduste, oskuste ja tegutsemisega. Vastuste põhjal saab öelda, kõige rohkem seostatakse ettevõtlikkust algatusvõime ja aktiivsusega midagi kas ühiskondliku heaolu või siis ärilistel eesmärkidel saavutamise eesmärgil. Samuti seostavad vastajad ettevõtlikkusega väga tugevalt uudseid ideid, innovaatilist lähenemist ja uuenduslikkust. Vastustest jäävad silma ka töö teoreetilises osas välja toodud ettevõtlikku inimese omadused ja oskused. Ettevõtlikkusega seotud omadustest on välja toodud sihikindlus, ambitsioonikus, vajadus midagi saavutada, julgus riskida ja vastutada nii enda kui ka teiste käekäigus eest, iseseisvus, loominguilisus ning töötahe ja võimekus. Oskustena

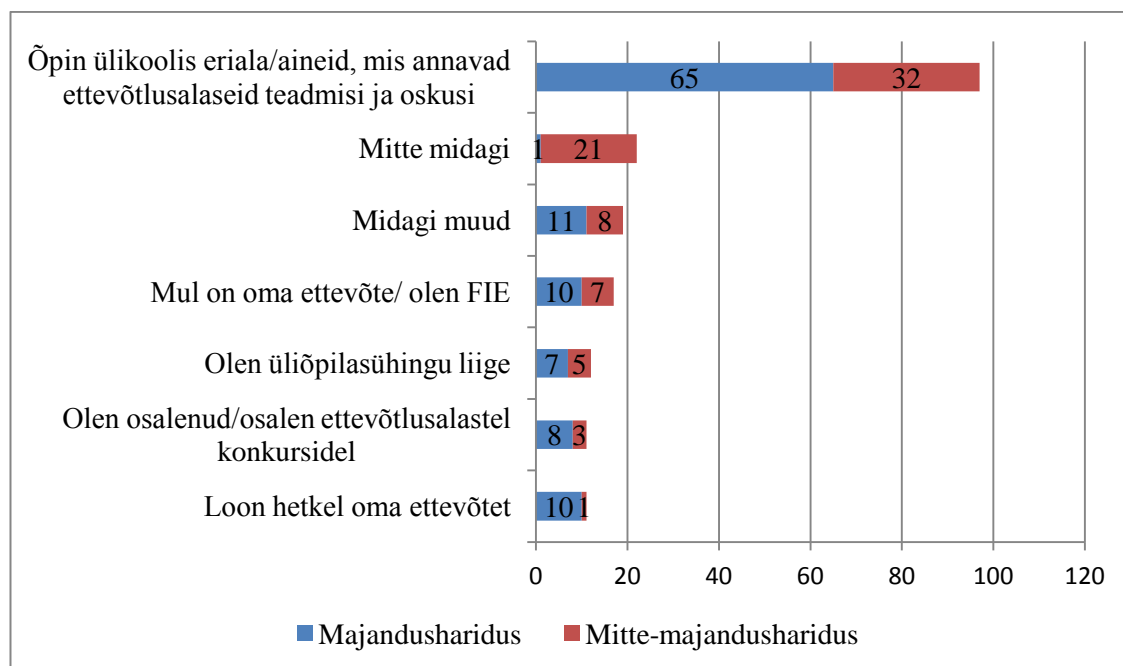
nimetasid üliõpilased organiseerimis- ja planeerimisoskust, ärivõimaluste märkamise ja realiseerimise oskust ning juhtimisoskust. Ettevõtliku tegutsemisena nähakse ühiskonna arengusse panustamist ning lisandväärtuse loomist nt uute töökohtade loomise näol, mugavustsoonist välja astumist ja seeläbi õppimist ning arenemist, ettevõtlusega tegelemist, raha teenimist ja oma arvamuse avaldamist.

Tabel 1. Üliõpilaste nägemus ettevõtlikkusest

Vastus	Vastuste arv
Algatusvõime, aktiivsus ja pealehakkamine nii ühiskondlikes kui ka ärilistes tegemistes	66
Ideed, innovatsiooni, uuenduslik mõtlemine	39
Ambitsioonikus, saavutusvajadus, eesmärkide poole püüdlemine	23
Julgus	22
Tegutsemissoov, planeerimine ja organiseerimine	21
Sihikindel töö oma idee elluviimiseks, eesmärgi nimel tegutsemine	19
Järjekindlus, sihikindlus, tahtejõud	17
Ärivõimaluste märkamine ja realiseerimine, majanduslik mõtlemine	15
Juhtimine	14
Ühiskonna arengusse panustamine, lisandväärtuse loomine	14
Elustiil, sisemine motivatsioon	14
Mugavustsoonist väljaastumine, õppimine ja arenemine	13
Ettevõtlusega tegelemine, iseendale tööandjaks olemine	12
Raha teenimine, isiku kutse- või majandustegevus tulu saamise eesmärgil	12
Oma arvamuse avaldamine ja plaanide jagamine teistega	11
Iseseisvus	11
Riskimine, riskijulgus	9
Vastutuse võtmine nii enda kui ka teiste käekäigu eest	9
Loomingulisus, loovus	8
Töötaha, võimekus	7

Allikas: autori koostatud

Üliõpilastelt küsiti, kas hetkel on midagi, mille põhjal võiks nende arvates öelda, et nad on ettevõtlikud. Vastuste jagunemine on toodud järgmisel joonisel 14. Tegemist oli küsimusega, kus üliõpilastele oli antud seitse erinevat vastusevarianti ning nad said valida kõik nende jaoks sobivad vastused. Nagu jooniselt näha, seostavad üliõpilased oma ettevõtlikkust ülekaalukalt just kooliharidusega ja hetkel omandatavate teadmiste ja oskustega. Sellest tulenevalt on autori arvates ka väga oluline, milliseid ettevõtlusalaseid teadmisi ülikoolis edasi antakse ja milliseid oskusi üliõpilastes arendatakse.

Joonis 14. Vastuste jagunemine küsimusele „Mis seob Sind hetkel ettevõtlikuks olemisega (vali kõik sobivad variandid)“ (autori koostatud)

Kui vaadata eraldi majandushariduse ja teiste üliõpilaste vastuseid, siis tuleb selgelt välja, et majandushariduse üliõpilased seostavad oma ettevõtlikkust rohkem haridusega. Samuti loovad või on juba loonud majandushariduse üliõpilased aktiivsemalt oma ettevõtteid. 21 mitte-majandushariduse üliõpilast arvavad, et neid ei seo hetkel ettevõtlikuks olemisega mitte midagi. Vastusevariandi „Midagi muud“ valikul paluti üliõpilasel oma valikut täpsustada. Täpsemad vastused on toodud tabelis 2. Üliõpilased seostavad oma ettevõtlikkust veel näiteks pereettevõttes kaasalöömise, ürituste korraldamise ja loovate ja uudsete ideede olemasoluga.

Tabel 2. Üliõpilaste seos ettevõtlikkusega

Vastus	Vastajate arv
Pereettevõttes osalemine, elukaaslase/vanematel on oma ettevõtte	3
Erinevates projektides kaasalöömine, ürituste korraldamine	3
Lennukad ideed oma ettevõtetest, loovus	3
Noorteorganisatsioonide liikmeks olemine, juhatuse liige	2
Erialase töö tegemine	2
Koolitustel ja seminaridel osalemine	2
Suhtevõrgustiku loomine	1
Startup'i loomine	1
Vabatahtlik praktikate läbimine	1
Plaan oma ettevõttega algust teha	1

Allikas: autori koostatud

Käesoleva bakalaureusetöö teoreetilises osas tõi autor välja erinevate teadlaste vastakad arvamused sellest, kas koolis omandatud haridus pigem pärsib või aitab tekitada noortes inimestes ettevõtlikku meelelaadi. Palju on diskuteeritud teemal, kas koolis omandatav haridus peaks pigem keskenduma faktilistele või praktilistele teadmistele. Küsitluse raames uuriti vastajate arvamust nende ülikooliõpingute kohta. Küsiti, kas erialaõpingud on aidanud arendada üliõpilases ettevõtlikkust ja initsiatiivi loomist, aidanud paremini mõista ettevõtja rolli ühiskonnas, andnud oskused ja teadmised, mis aitaksid ettevõtet juhtida ning kas on tekkinud huvi hakata ettevõtjaks. Tabelis 3 on esitatud kõigi 131 vastaja andmed, mis väljendavad nende arvamust erialaõpingute kohta.

Tabel 3. Erialaõpingute mõju üliõpilastele ettevõtlikkusele

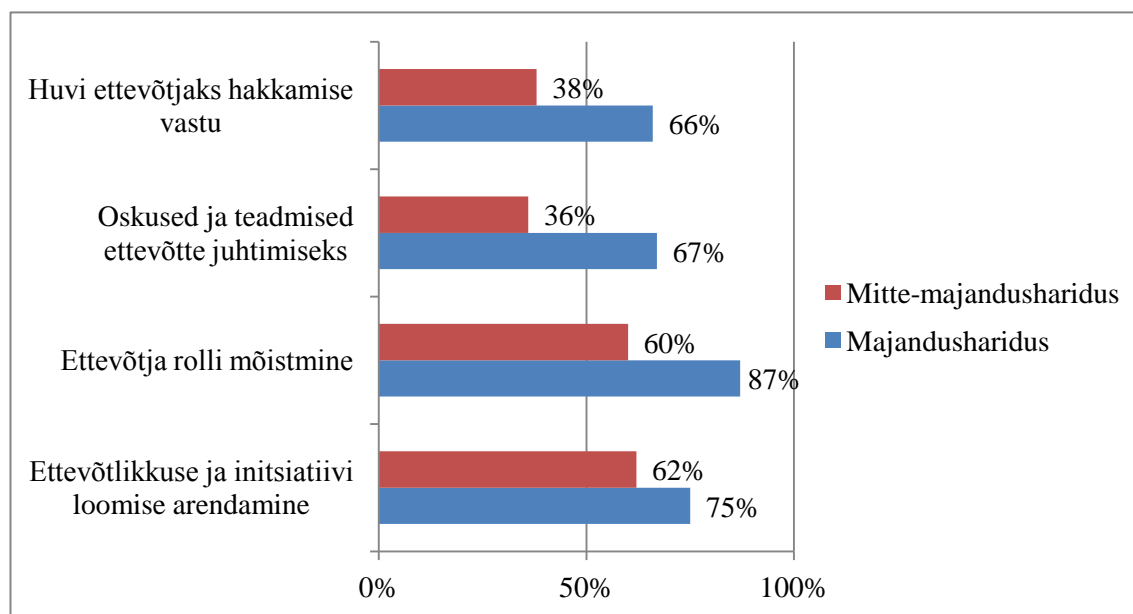
Väide: minu erialaõpingud ülikoolis on ...	Nõustun igati	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse	Ei tea
... aidanud minus arendada ettevõtlikkust, initsiatiivi loomist	12%	57%	22%	6%	3%
... aidanud mul paremini mõista ettevõtja rolli ühiskonnas	28%	46%	18%	8%	0%
... andnud mulle oskused ja teadmised, mis aitavad mul ettevõtet juhtida	12%	40%	28%	18%	2%
... tekitanud minus huvi hakata ettevõtjaks	17%	36%	33%	8%	6%

Allikas: autori koostatud uuringust saadud andmete põhjal

Nagu tabelist 3 näha, pigem nõustuvad ja nõustuvad igati 69% üliõpilastest väitega, et erialaõpingud ülikoolis on aidanud neis arendada ettevõtlikkust ning algatusvõimet. 74% vastanutest nõustuvad või pigem nõustuvad, et erialaõpingud on aidanud neil paremini mõista ettevõtja rolli ühiskonnas. 52% vastanutest on arvamusel, et erialaõpingud on andnud neile oskused ja teadmised, mis aitavad neid ettevõtet juhtida ning 53% vastajatest tunnevad, et õpingud on tekitanud neis huvi hakata ettevõtjaks. Kokkuvõtvalt saab öelda, et õpingud on arendanud õpilastest algatusvõimet ja ettevõtlikkust, nad mõistavad ettevõtjate olulist rolli aga huvi ettevõtjaks hakkamise vastu on eelpool nimetatud näitajatest madalam. Põhjuseks võib olla ettevõtjaks hakkamiseks oluliste oskuste ja teadmiste puudus.

Samasugune tendents joonistub välja ka majandusharidust ja mitte-majandusharidust omandavate üliõpilaste vastuseid eraldi vaadates, mis on kujutatud joonisel 15. Nagu

jooniselt 15 selgub, nõustuvad igati või pigem nõustuvad majandusharidust omandavad üliõpilased esitatud nelja väitega rohkem kui mitte-majandusharidust omandavad üliõpilased. Majandusharidust omandavad üliõpilased nõustuvad igati või pigem nõustuvad kõige rohkem väitega, et erialaõpingud on aidanud neil mõista ettevõtja rolli ühiskonnas. Mitte-majandusharidust omandavad üliõpilased nõustuvad seevastu kõige rohkem väitega, et erialaõpingud on aidanud neis arendada ettevõtlikkust ja initsiatiivi loomist.

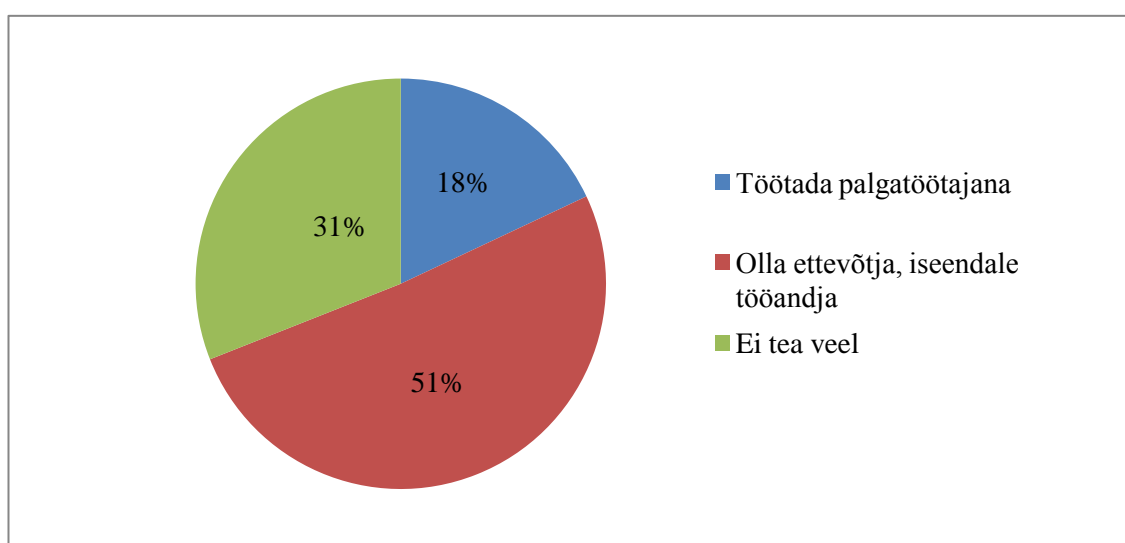

Joonis 15. Erialaõpingute mõju üliõpilaste ettevõtlikkusele (autori koostatud)

Kõige suurem erinevus vastustes tuleb omandatud oskuste ja teadmiste puhul, mis aitavad ettevõtet juhtida (erinevus 31%) ning ettevõtjaks hakkamise huvi juures (erinevus 28%). Kõige vähem erinevad üliõpilaste vastused väite puhul, et erialaõpingud on aidanud neis arendada ettevõtlikkust ja initsiatiivi loomist (erinevus 13%).

Nagu selgus teoreetilisest osast, siis arvnäitajatest võib kasutada ettevõtlusaktiivsuse hindamiseks näiteks ettevõtjakarjääri eelistamise osakaalu (Kaseorg, Siimon 2008:224). Üliõpilastelt küsiti, millist varianti nad tulevikus eelistaksid, kas olla iseendale tööandja ehk ettevõtja või palgatöötaja. Kolmanda vastusevariandina oli üliõpilastel, kes pole veel oma eelistuste suhtes nii kindlad, võimalik valida ka variant „ei tea veel“. Joonisel 16 on võimalik näha, et üle poolte ehk 51% vastanutest eelistaks tulevikus olla

iseendale tööandja ehk töötada ettevõtjana. 31%-l vastajatest ei ole veel kindlat eelistust ning 18% eelistaksid töötada tulevikus palgatöötajana. Soovi hakata tulevikus ettevõtjaks põhjendati sellega, et ettevõtjana saab ise oma aega planeerida ja tööd saab teha paindliku töögraafiku järgi. Samuti arvatakse, et ettevõtjaks olemisega kaasneb suurem vabadus ja vastutus, on võimalik rohkem areneda ja teenida. Ettevõtjaks olemist nähakse kui väljakutset, enda eesmärkide realiseerimist, millega kaasneb huvipakkuv elu. Palgatöötaja rolli eelistamisel toodi põhjendustena välja kindel igakuine sissetulek, kindlaks määratud tööaeg, hea äriidee puudumine, ambitsioonide puudumine. Samuti ei soovita võtta nii suurt vastutust, ei taheta riskida ning kardetakse ebaõnnestuda.

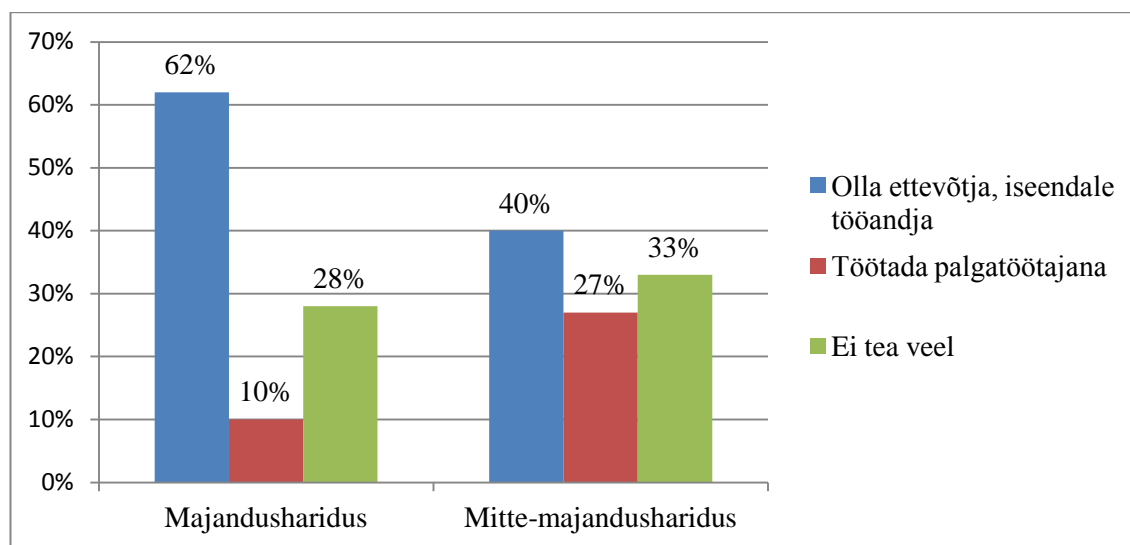

Joonis 16. Vastuste jagumine küsimusele „Kui saaksid tulevikus valida erinevate töökohtade vahel, siis mida Sa eelistaksid?“ (autori koostatud)

Võrreldes majandushariduse ja mitte-majandushariduse üliõpilaste vastuseid, võib märgata majandushariduse üliõpilaste suuremat ettevõtlusaktiivsust. Mõlema grupi puhul on kõige populaarsem ettevõtja staatus. Joonisel 17 on näha, et 62% majandushariduse üliõpilastest eelistaks tulevikus olla iseendale tööandja ehk töötada ettevõtjana ning vaid 10% eelistaks palgatöötaja staatust. Mitte-majandushariduse üliõpilaste puhul on need näitajad vastavalt 40% ja 27%. Kindel eelistus puudub mõlema grupi puhul umbes võrdsel kaalul üliõpilastest.

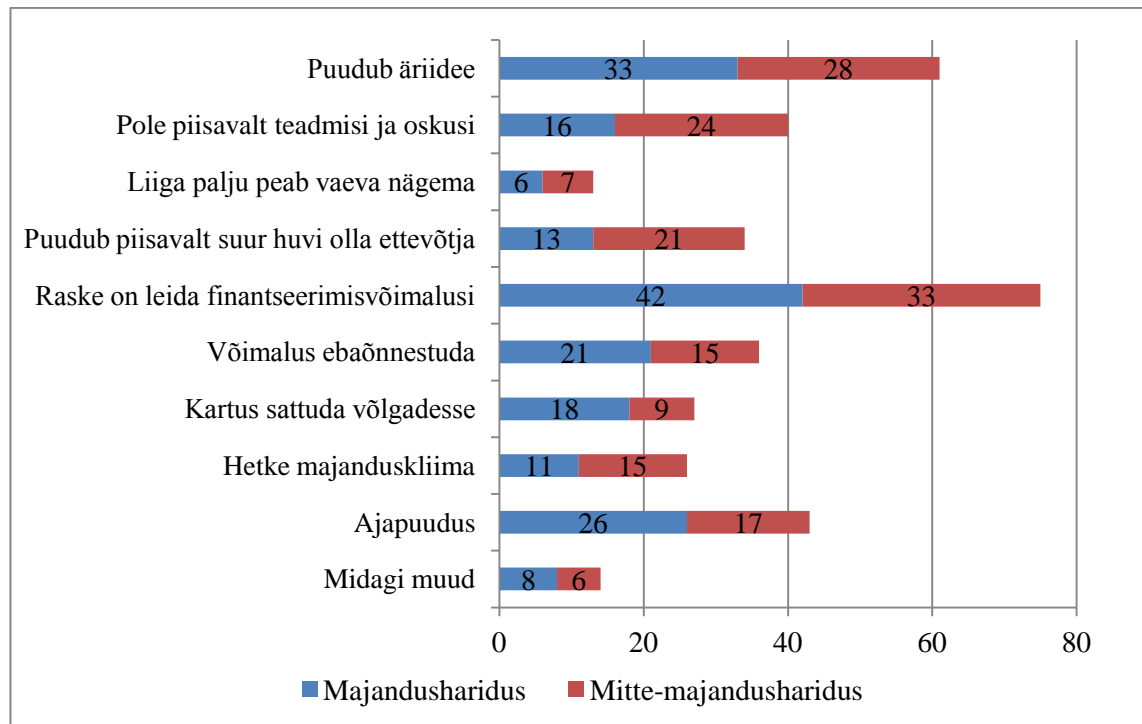
Kuigi mõlema grupi puhul eelistatakse tulevikus rohkem hakata ettevõtjaks, selgus vastustest, et 31% vastajatest plaanib ettevõtjaks hakata pigem kaugemas tulevikus ja 18% on hetkel loomas oma ettevõtet või kavatseb seda teha aasta jooksul. Kõikidest

vastajatest on 25% viimase aasta jooksul astunud juba ka samme oma ettevõtte käivitamiseks või FIE loomiseks. Majandusharidusega üliõpilastest on 31%-l plaanis hakata ettevõtjaks kaugemas tulevikus ning 28%-l hetkel või aasta jooksul. Mitte-majandushariduse üliõpilastel on need näitajad vastavalt 33% ja 8%. Viimase aasta jooksul konkreetseid tegevusi ettevõtte loomiseks teinud majandusharidusega üliõpilastest 35% ja mitte-majandushariduse üliõpilastest vaid 14%.

Joonis 17. Vastuste jagunemine majandushariduse ja mitte-majandushariduse üliõpilaste vahel (autori koostatud)

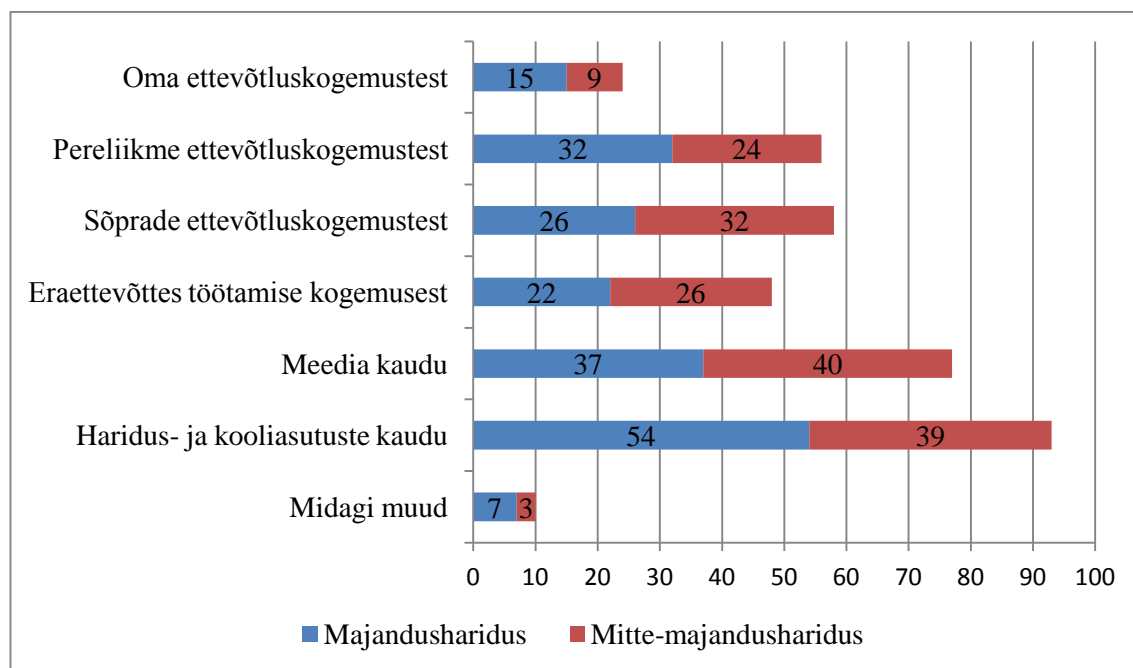
Üliõpilastel paluti valida nimekirjast olulisemad põhjused, mis takistavad neil ettevõtjaks hakata. Võimalik oli valida mitu takistust. Alljärgneval joonisel 18 on välja toodud vastuste jagunemine. Vastustest tuleb välja, et kõige suuremateks takistuseks on finantseerimisvõimaluste leidmine, äriidee puudumine, ettevõtte loomiseks vajaliku aja puudumine ning vähesed teadmised ja oskused. Kõige ebaolulisem takistus oli see, et ettevõtte loomiseks on vaja vaeva näha. Bakalaureusetöö autori arvates on Eesti ja noorte inimeste arengut silmas pidades kõige suuremaks probleemiks see, kui inimestel puuduvad loovad ja innovaatilised mõtted ning ettevõtte loomise suureks takistuseks peetakse hea äriidee puudumist. Just noored inimesed peaksid suutma genereerida palju häid ideid ja mõtlema nii öelda kastist välja. Mitte ainult majandusharidus aga haridus laiemas mõttes, alustades algkoolist ja lõpetades ülikooliga, peaks toetama noorte inimeste loovust ja uudset lähenemist maailmale.

Joonis 18. Vastuste jagunemine küsimusele „Millised oleksid Sinu puhul kõige suuremad takistused ettevõtte loomisel (valida võib mitu varianti)“ (autori koostatud)

Siinkohal on kindlasti oluline võrrelda majandushariduse ja mitte-majandushariduse üliõpilaste vastuste jagunemist. Majandushariduse üliõpilased toovad võrreldes teistega esile rohkem äriidee puudumist, finantseerimisvõimaluste leidmise raskust, ebaõnnestumise võimalust ja ajapuudust. Mitte-majandushariduse üliõpilased toovad võrreldes majandushariduse üliõpilastega välja rohkem vajalike teadmiste ja oskuste puuduse, vähese huvi ettevõtjaks hakkamise vastu ja hetke majanduskliima.

Vastajate käest küsiti, mille mõjul on välja kujunenud nende praegune suhtumine ja teadmised ettevõtlusest. Taaskord said üliõpilased vajadusel valida mitu vastusevarianti. Vastuste jagunemine majandushariduse ja mitte-majandushariduse tudengite lõikes on kujutatud joonisel 19.

Joonis 19. Vastuste jagunemine küsimusele „Mille mõjul on välja kujunenud Sinu praegune suhtumine ja teadmised ettevõtlusest? (valida võib mitu varianti)“ (autori koostatud)

Vastustest tuleb taaskord välja tõsiasi, et üliõpilaste ettevõtlusalased teadmised on väga suurel määral kujundatud just haridusasutuste poolt. Eelnevalt tõi autor juba välja, et suurem osa üliõpilastest seostab oma ettevõtlikkust just ülikoolis omandatavate teadmiste ja oskustega, mis aitavad neil olla ettevõtlikud. 93-l korral on valitud haridus- ja kooliasutusi kui kõige suuremat mõju avaldanud aspekti, mis on kujundanud üliõpilaste suhtumist ja teadmisi ettevõtlusest. Majandushariduse üliõpilaste suhtumist ja teadmisi ettevõtlusest on rohkem mõjutanud haridus- ja kooliasutused ning pereliikme ettevõtluskogemus. Mitte-majandushariduse üliõpilasi on rohkem mõjutanud meedia ning sõprade ettevõtluskogemused.

Ettevõtjaks hakkamise soov ja ettevõtluse vastu huvi tundmine sõltub kindlasti sellest, milline on üldine suhtumine ettevõtjatesse. Küsimustikus oli üliõpilastele esitatud neli väidet ettevõtjate kohta ning väidetega sai kas nõustuda või mitte. Järgnevas tabelis 4 on välja toodud nimetatud väited ning kõikide vastajate vastuste jagunemine.

Tabel 4. Arvamus ettevõtjatest

Väide: ettevõtjad ...	Nõustun igati	Pigem nõustun	Pigem ei nõustu	Ei nõustu üldse	Ei oska öelda
... on uute töökohtade loojad	57%	39%	4%	0%	0%
... loovad uusi tooteid/teenuseid ja toovad seega kasu kõigile	41%	41%	14%	2%	2%
... mõtlevad ainult oma rahakotile	4%	42%	40%	7%	7%
... kasutavad ära teiste inimeste tööd	7%	25%	47%	14%	7%

Allikas: autori koostatud uuringust kogutud andmete põhjal

Vaadates uuringuga kogutud vastuseid võib öelda, et üliõpilaste seas on ettevõtjal pigem positiivne maine. 96% üliõpilastest nõustub igati või pigem nõustub väitega, et ettevõtjad on uute töökohtade loojad. 82% vastajatest nõustuvad igati või pigem nõustuvad, et ettevõtjad loovad uusi tooteid/teenuseid ja toovad seega kasu tervele ühiskonnale. 61% üliõpilastest pigem ei nõustu või ei nõustu üldse, et ettevõtjad kasutavad ära teiste inimeste tööd. Väitele, et ettevõtjad mõtlevad ainult oma rahakotile, leidub vastakaid arvamusi. 46% nõustuvad või pigem nõustuvad selle väitega ning 47% pigem ei nõustu või ei nõustu üldse. Vaadates majandushariduse ja mitte-majandushariduse üliõpilaste arvamusi, tuleb välja, et vastuste jagunemine on küllaltki sarnane. Kuigi 87% majandushariduse üliõpilastest nõustuvad väitega, et nende erialaõpingud on aidanud neil mõista rohkem ettevõtja rolli ühiskonnas ja mitte-majandushariduse üliõpilaste puhul oli vastav näitaja 60%, erinevad nende vastused ettevõtja mainet puudutavate väidete hindamise juures vaid ühe väite puhul. Ainukese erinevusena nõustuvad 56% mitte-majandushariduse üliõpilastest väitega, et ettevõtjad mõtlevad ainult oma rahakotile, majandushariduse üliõpilaste puhul on vastav näitaja 36%.

Nagu eelnevalt mainitud, siis autori arvates on just riskivalmidus ja saavutusvajadus need omadused, mis peaksid ettevõtjal kindlasti olema. Riskivalmiduse ja saavutusvajaduse mõõtmiseks lisas autor Wayne King'i ettevõtluspotentsiaali küsimustikust kaks osa. Tabelis 5 ja 6 on esitatud riskivalmiduse ja saavutusvajaduse keskmine väärtus nii meeste ja naiste kui ka hariduse lõikes. Üldiselt saab öelda, et valimisse kuuluvate üliõpilaste keskmine riskivalmidus ja saavutusvajadus on peaaegu võrdsed, vastavalt 71,4% ja 71,6% maksimaalsest tulemusest.

Tabel 5. Vastajate riskivalmidus

Riskivalmiduse keskmine näitaja	Kõik vastajad	Majandusharidust omandavad üliõpilased	Muul erialal õppivad üliõpilased
Kõik vastajad	42,82	43,82	41,77
Mehed	44,95	46,73	42,88
Naised	41,23	41,46	41,00

Allikas: autori arvutused

Riskivalmiduse puhul on märgata, et meestel on keskmine näitaja kõrgem kui naistel. Kõige kõrgem keskmine riskivalmidus on meestel, kes omandavad majandusharidust. Kõige madalam keskmine riskivalmidus seevastu mitte-majandushariduse naissoost üliõpilastel. Autor viis täpsemate tulemuste saamiseks SPSS Statistics programmi kasutades läbi ka t-testi ehk kahe sõltumatu valimi keskväärtuste sarnasuse testi. Selle testi põhjal saab öelda, et 95%-lise kindlusega on keskmine riskivalmiduse näitaja nii majandushariduse kui ka mitte-majandushariduse üliõpilastel sarnane. Kaisa Jõgi magistritöö uuringus oli riskivalmiduse keskmine näitaja mõnevõrra kõrgem ehk 44,5. Meeste kõrgem riskivalmidus tuli välja ka tema uuringu puhul. (Jõgi 2013: 46)

Tabel 6. Vastajate saavutusvajadus

Saavutusvajaduse keskmine näitaja	Kõik vastajad	Majandusharidust omandavad üliõpilased	Muul erialal õppivad üliõpilased
Kõik vastajad	42,94	43,94	41,89
Mehed	41,71	42,13	41,23
Naised	43,85	45,41	42,34

Allikas: autori arvutused

Naistel on võrreldes meestega kõrgem keskmine saavutusvajaduse näitaja. Kõige kõrgem keskmine saavutusvajadus on majandushariduse naissoost üliõpilastel, kõige madalam aga mitte-majandushariduse meessoost üliõpilastel. T-testi tulemusena võib 95%-lise kindlusega öelda, et keskmine saavutusvajaduse näitaja on nii majandushariduse kui ka mitte-majandushariduse üliõpilastel sarnane. Nii nagu riskivalmiduse puhul on ka keskmine saavutusvajaduse näitaja Kaisa Jõgi poolt läbiviidud uuringus veidi kõrgem ehk 43,5. Naiste ja meeste keskmise näitaja erinevus pole küll suur, aga naiste puhul on märgata mõnevõrra suuremat saavutusvajadust. (*Ibid.*: 45)

Järgnevas alapeatükis 2.3 teeb autor kokkuvõtte uuringuga saadud tulemustest ning annab omapoolseid soovitusi edasisteks uurimisvõimalusteks.

2.3 Kokkuvõtte tulemustest ja edasised uurimisvõimalused majandushariduse mõju väljaselgitamiseks

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks on kaardistada majandusalase kõrghariduse mõjusid üliõpilaste ettevõtlikkusele. Autor sõnastas töö sissejuhatuses uurimisprobleemi- kas majandusharidusega üliõpilased on teiste erialade üliõpilastega võrreldes ettevõtlikumad. Lähtudes sellest toob autor käesolevas alapeatükis välja töö raames saadud tulemused ning annab omapoolseid ettepanekuid ja soovitusi edasisteks uurimisvõimalusteks.

Ettevõtlikkus - positiivse kuvandiga tegutsemisviis

Üliõpilaste vastustest tuleb välja, et ettevõtlikkust seostatakse positiivsete omaduste, oskuste ja tegutsemisega. Kõige rohkem tõlgendatakse ettevõtlikkust algatusvõime, uudsete ideede ja innovaatilise lähenemisena. Algatusvõime ja loov mõtlemine ehk uudsete ideede genereerimine on ka Eesti Kaubandus- Tööstuskoja poolt sõnastatud ettevõtliku ideaali tähsad osad (Ettevõtlusõppe edendamise ... 2010: 14). Omadustena nimetatakse sihikindlust, ambitsioonikust, saavutusvajadust, riskimisjulgust ja loomingulisust. Oskustena organiseerimis- ja planeerimisost, äriõimaluste märkamise ja realiseerimise ning juhtimisost. Sarnased omadused ja oskused tulid välja ka töö teoreetilises osas (Rae 1997:202). Autor ei leidnud erinevusi majandushariduse ja mitte-majandushariduse üliõpilaste vastustest. Seega ei saa väita, et üliõpilaste arvamus ettevõtlikkusest on kindlasti seotud majandusharidusega.

Ettevõtjakarjääri eelistamise osakaal

Nagu selgus teooriast on ettevõtjakarjääri eelistamise osakaalu võimalik kasutada ettevõtlusaktiivsuse hindamisel (Kaseorg, Siimon 2008: 224). Võrreldes 2012. aastal Euroopa Komisjoni poolt läbiviidud uuringu tulemustega, kus kõikide osalenud riikide kodanikest soovis töödandjana töötada 37% ning Eesti puhul oli vastav näitaja 35% (Entrepreneurship in ... 2012: 7), eelistavad küsimustele vastanud üliõpilased rohkem ettevõtjakarjääri. Veidi üle poolte ehk 51% vastajatest eelistaks tulevikus töötada iseendale töödandjana ehk ettevõtjana, mis on autori arvates positiivne tulemus. Positiivse tulemuseni jõudis oma magistritöös ka Kaisa Jõgi (2013: 46), kes leidis, et

vastavalt Wayne King'i käsitlusele on üliõpilastel väga kõrge ettevõtluspotentsiaal. Tema uuringust joonistub selgelt välja majandushariduse üliõpilaste kõrgem ettevõtluspotentsiaal (Jõgi 2013: 46) ja käesoleva uuringu tulemustest nende suurem soov tulevikus ettevõtjana töötada. Vaatamata kõrgele ettevõtluspotentsiaalile ja ettevõtjakarjääri eelistamisele realiseerivad liiga vähesed noored inimesed oma võimeid ja hakkavad ettevõtjateks. Seega on autori arvates väga oluline välja selgitada, kuidas oleks võimalik seda olukorda muuta.

Üliõpilaste seos ettevõtlikkusega ja ettevõtlusaktiivsus hetkel

Ülekaalukalt tähtsaim, mis seob üliõpilaste arvates neid ettevõtlikkusega, on ülikoolis omandatav haridus. Seejuures on oluline märkida, et majandushariduse üliõpilased peavad seda poole tähtsamaks, kui mitte-majandushariduse üliõpilased. Samuti peavad majandushariduse üliõpilased ennast ettevõtlikemaks, kui teised üliõpilased.

Lähtudes Kaseorg ja Siimoni (2008: 219-220) teooriast saab öelda, et omandatav haridus kuulub keskkonnaga seotud tegurite alla, mida võib autori arvates vaadelda nii mikrosotsiaalse kui ka makrosotsiaalse tegurina. Arvestades kõrghariduse tähtsust üliõpilaste ettevõtlikkuse seisukohast, on väga oluline, milliseid ettevõtlusalaseid teadmisi ja oskusi kõrgkoolid edasi annavad. Teadmistel, oskustel ja kasutusel olevatel õpetamismeetoditel on väga oluline roll ettevõtlikkuse arendamisel ja ettevõtluse maine kujundamisel. Mida kvaliteetsem ja praktilisema suunitlusega on õpe, seda suurem võimalus on autori arvates arendada üliõpilastes ettevõtlikku meelelaadi ja huvi ettevõtluse vastu.

Vähesed vastajad on ettevõtet loomas praegu või kavatsevad seda teha aasta jooksul. Majandushariduse üliõpilaste puhul on märgata suuremat aktiivsust hetkel või lähitulevikus ettevõtluse valdkonnas alustamises. Samuti on just majandushariduse üliõpilased viimase aasta jooksul ettevõtte loomiseks ette võtnud rohkem konkreetseid samme. Teiste puhul jääb mulje, et ettevõtlusega tegelemise plaan lükatakse edasi pigem kaugemasse tulevikku. Autori arvates tuleks noortes inimestes tekitada huvi ettevõtluse vastu juba varakult ning nagu selgub ka uuringust on just haridusel siin täita väga tähtis roll.

Erialaõpingute mõju ettevõtlikkusele

Üliõpilaste vastustest saab välja lugeda, et erialaõpingutel on olnud pigem positiivne mõju ettevõtlikkusele. Kõige rohkem nõustutakse väitega, et erialaõpingud on aidanud neil mõista ettevõtja rolli ning kõige vähem väitega, et erialaõpingud on andnud neile oskused ja teadmised, mis aitavad neil ettevõtet juhtida. Eranditult kõikide väidetega nõustuvad majandushariduse üliõpilased rohkem. Majandushariduse üliõpilastel on enda hinnangul suurem huvi ettevõtjaks hakkamise vastu, rohkem ettevõtte juhtimiseks vajalikke teadmisi ja oskusi, nad mõistavad paremini ettevõtja rolli ühiskonnas ning erialaõpingud on arendanud neis rohkem ettevõtlikkust ja initsiatiivi loomist. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi ettevõtlusõppe töörühma raportis on välja toodud sarnased ettevõtlusõppe eesmärgid: ettevõtluse vastu huvi tekitamine, oskuste ja teadmiste arendamine ja ettevõtlikkuse potentsiaali avastamine (Ettevõtlusõppe Eesti ... 2009: 12). Siinjuures on oluline, et kõige suurem erinevus majandus- ja mittemajandushariduse üliõpilaste vastustes tuleb välja just teadmiste ja oskuste ning ettevõtjaks hakkamise huvi puhul. Seega saab antud uuringu põhjal väita, et majandusharidus tekitab üliõpilastes huvi ja annab vajalikud teadmised ja oskused, et hakata ettevõtjaks.

Takistused ettevõtte loomisel ja ettevõtjaks hakkamisel

Suurima takistusena toovad mõlemasse gruppi kuuluvad üliõpilased välja finantseerimisvõimaluste leidmise raskuse. Autori arvates võib sellise tulemuse põhjuseks olla ka see, et puuduvad lihtsalt piisavad teadmised, milliseid ettevõtlustoetusi Eestis pakutakse ja kuidas neid taotleda. Eesti elanike ettevõtluse uuringust tuli välja, et just teadmine, kust leida finantseerimiseks vahendeid, on ettevõtlusega alustamisel väga oluline (Eesti elanike ... 2004: 29). Tõsise probleemina näeb autor seda, et suure takistusena on märgitud äriidee puudumist. Ideede vähesust kui takistust näevad rohkem majandushariduse üliõpilased. Loov mõtlemine ja innovaatorina tegutsemine on aga just ettevõtliku indiviidi olulised omadused (Ettevõtlusõppe edendamise ... 2010: 14; Miettinen, Teder 2006: 34) ja loomingulisuse õpetamisele tuleks ettevõtlikkust arendavatel kursustel pöörata suurt tähelepanu (Rae 1997: 202). Just noortes inimestes peaks olema palju loovust ja nemad peaksid olema innovaatiliste ideede genereerijateks. Paraku tuleb uuringust välja, et heade ideede

puudus on üheks suureks takistuseks ettevõtte loomisel ja ettevõtjaks hakkamisel. Seda enam tuleb haridussüsteem üles ehitada sellistele õpetamismeetoditele ja –protsessidele, mis toetaksid loomingulisust, uudset lähenemist ja oskust näha üldlevinud tavasid uue pilguga. Majandushariduse üliõpilased kardavad rohkem ebaõnnestuda, neil on kartus sattuda võlgadesse ja suurem ajapuudus. Samas hindavad majandushariduse üliõpilased oma teadmisi ja oskusi paremateks kui mitte-majandushariduse üliõpilased ning neil on ka mõnevõrra suurem huvi ettevõtjaks hakkamise vastu. Seega ei saa väita, et majandushariduse üliõpilased näeksid ettevõtte loomisel vähem takistusi.

Teadmised ja suhtumine ettevõtlusesse

Taaskord tuleb vastuste põhjal välja haridus- ja kooliasutuste tähtis roll ettevõtlusalaste teadmiste andmisel ja üliõpilaste suhtumise kujundamisel. Järgnevad meedia, sõprade ja pereliikmete ettevõtluskogemused. Nagu töö teoreetilisest osast selgus, siis on paljud Euroopa riigid, sealhulgas ka Eesti, viimastel aastatel pannud suurt rõhku ettevõtluse propageerimisele ja inimestes ettevõtliku meelelaadi arendamisele (Entrepreneurship in ... 2010: 4; Entrepreneurship Education ... 2012: 8-9). Nagu uuringust selgub, on mis tahes taseme haridusasutus põhiliseks informatsiooni allikaks ja suhtumise kujundajaks. Majandushariduse üliõpilaste vastustest tuleb haridus- ja kooliasutuste mõju rohkem esile. Oluline on anda kõikidel koolitasemetel ja kõikidele õpilastele võimalus omandada teadmisi ka ettevõtluse valdkonnas. Autori arvates on väga positiivne, et alates järgmisest õppeaastast on Eesti keskkoolidel kohustuslik pakkuda õpilastele ühe valikuvõimalusena majandusalast õppeainet (Ettevõtlusõppe mõttekoda 2013). Samuti tuleks mõelda rohkem sellele, kuidas suurendada ettevõtlusõppe osakaalu kõrgkoolis, sest 2009. aasta seisuga on majandus- ja ettevõtlusainete integreerimisega erinevatesse õppekavadesse edukalt hakkama saanud vaid Tallinna Tehnikaülikool (Ettevõtlusõppe Eesti ... 2009: 9).

Üliõpilaste suhtumine ettevõtjatesse

Üliõpilaste suhtumine ettevõtjatesse on pigem positiivne. Samasugune tulemus tuli välja ka Euroopa Komisjoni läbiviidud uuringust (Entrepreneurship in ... 2010: 26-32) Neid nähakse kui uute töökohtade loojaid, ühiskonnale kasutoojaid. Pigem ei nõustuta väitega, et ettevõtjate näol on tegemist inimestega, kes kasutavad ära teiste tööd. Samas

selgub uuringust, et üliõpilaste seas on enam-vähem võrdselt neid, kes arvavad, et ettevõtjad mõtlevad ainult oma kasule, ja neid, kes selle väitega ei nõustu. Majandus- ja mitte-majandushariduse üliõpilaste puhul saab vastustes välja tuua ainult ühe erinevuse. Nimelt arvavad mitte-majandushariduse üliõpilased rohkem, et ettevõtjad mõtlevad ainult oma kasu teenimisele. Seega saab uuringu raames väita, et majandushariduse üliõpilastel on veidi positiivsem suhtumine ettevõtjatesse. See võib autori arvates tuleneda ka sellest, et tänu erialaõpingutele mõistavad majandushariduse üliõpilased rohkem ettevõtja rolli ühiskonnas. Nad mõistavad ettevõtjate tähtsust riigi arengu seisukohalt ja saavad võib-olla paremini aru ettevõtjate otsuste tagamaadest ja põhjustest.

Ettevõtja tähtsad omadused: riskivalmidus ja saavutusvajadus

Riskivalmidust kui ettevõtja väga olulist omadust rõhutavad paljud autorid (Miettinen, Teder 2006: 34; Crainer 2011: 22; Hisrich *et al* 2008: 8). Sama oluline on ettevõtja puhul saavutusvajadus, mis paneb otsima uusi võimalusi (Miettinen, Teder 2006: 34) ja tekitab soovi konkurente edestada (Crainer 2011: 22). Uuringust tuli välja, et nii keskmine riskivalmidus kui ka keskmine saavutusvajadus on mõlema grupi lõikes 95%-lise tõenäosusega sarnased. Seega ei saa väita, et majandushariduse üliõpilased oleksid tänu oma erialaõpingutele riskivalmimad ja ambitsioonikamad. Samas on positiivne see, et nii majandushariduse kui ka mitte-majandushariduse üliõpilaste keskmised näitajad on ligi 72% maksimaalsest tulemusest. See näitab, et noortel on ambitsioone millegi saavutamiseks ja nad ei karda oma eesmärkide täitmisel võtta ka vajalikke riske.

Kokkuvõtte uuringu tulemustest ja autoripoolsed soovitused

Lähtudes püstitatud eesmärgist, kaardistada majandushariduse mõjud üliõpilaste ettevõtlikkusele, toob autor välja uuringu käigus selgunud olulisemad majandushariduse üliõpilaste erinevused võrreldes mitte-majandushariduse üliõpilastega. Siinkohal on oluline märkida, et autor eeldas enne uuringu läbiviimist, et erinevused tulevad esile selgemalt ja et majandushariduse mõju ettevõtlikkusele on tugevam. Samas ei saa väikese valimi tõttu teha statistilisi üldistusi üldkogumile.

Järgnevalt on loetletud käesoleva uuringu raames leitud majandushariduse mõjud üliõpilaste ettevõtlikkusele. Majandushariduse üliõpilased:

- eelistavad ettevõtjakarjääri rohkem,
- seostavad oma ettevõtlikkust hetkel õpitava eriala või õppeainetega poole rohkem kui teised üliõpilased,
- on ülikooliõpingute kõrvalt ettevõtluses aktiivsemad,
- tunnetavad, et nende erialaõpingute mõju ettevõtlikkusele on suurem,
- arvavad, et nende teadmised ja suhtumine ettevõtlusesse on rohkem mõjutatud haridus- ja kooliasutusest kui teised üliõpilased,
- näevad suure takistusena ettevõtte loomisel heade äriideede puudumist,
- mõistavad paremini ettevõtja rolli ühiskonnas.

Nagu bakalaureusetöö esimesest peatükist selgus, siis saab ettevõtlusõppe puhul eristada erinevaid eesmärke. Esmaseks eesmärgiks on anda edasi põhjalik arusaam ettevõtluse mõistest ja sellega kaasnevatest aspektidest. Eriti oluline on ettevõtjate ja ettevõtluse rolli mõistmine tänapäeva majanduses ja ühiskonnas. Järgmiseks eesmärgiks on arendada ettevõtlikuks olemist. (Hytti, O’Gorman 2004: 12) Võrreldes teooriat saadud tulemustega, siis tõepoolest majandushariduse üliõpilased hindavad oma teadmisi ja oskusi ettevõtluse valdkonnas paremaks kui teised üliõpilased, nad mõistavad paremini ettevõtja rolli ühiskonnas ning neil on ettevõtjatest ka parem arvamus. Samuti saab väita, et majandushariduse üliõpilaste puhul on märgata mõningast suuremat ettevõtlikkust hetkel ja suuremat soovi tulevikus ettevõtjana töötada. Samas on majandushariduse üliõpilaste puhul märgata vähem loovust ja nad näevad suure takistusena ettevõtte loomisel ideede puudust. Tulles tagasi töö alguses tõstatatud uurimisprobleemi juurde, kas majandusharidusega üliõpilased on ettevõtlikumad, saab selle uuringu põhjal öelda, et mõningat suuremat ettevõtlikkust on majandushariduse üliõpilaste puhul märgata. Täpsema tulemuse saamiseks on autori arvates vaja läbi viia kindlasti suuremamahulisem ja põhjalikum uuring. Järgnevalt annab autor mõned omapoolsed soovitusel edasisteks uuringuteks, mis võivad olla abiks majandushariduse mõju väljaselgitamisel ning selle kvaliteedi paremaks muutmisel:

- Majandushariduse mõju uurimisel annaks kindlasti kasulikke tulemusi uuring, mis viiakse läbi esmalt üliõpilastega õpingute alguses ning siis hiljem ülikooli lõpetades. Selline uuring võimaldaks võrrelda, kuidas on arenenud üliõpilaste omadused ja oskused, mis on olulised ettevõtlikkuse ja ettevõtluse seisukohast ning kuidas nad ise hindavad oma ettevõtlikkuse muutust ülikooliõpingute jooksul. Informatiivsemate tulemuste saamiseks soovib autor uuringut teostada nii majandushariduse kui ka mitte-majandushariduse üliõpilaste seas. Tulemustest võib selguda, et ettevõtlikkust mõjutab ja arendab hoopis mõni loomingulisema suunaga eriala õppimine.
- Mõju uurimisel tuleks kindlasti kaaluda ka rahvusvahelise uuringu läbiviimist. Eesti kõrgkoolide ja teiste riikide majandushariduse mõju võrdlemisel võib ilmned, et mõju nõrkus ja Eesti üliõpilaste vähene huvi ettevõtluse vastu ja madal ettevõtlusaktiivsus on tingitud riiklikust haridussüsteemist ja kõrgkoolides kasutusel olevatest õpetamiseetoditest. Analüüsidest erinevate riikide uuringutulemusi, haridussüsteemi ja haridusasutustes kasutatavaid õppemeetodeid on võimalik teha küllaltki põhjalikke järeldusi.
- Samuti on autori arvates kasulik uurida Eestis viimaste aastate jooksul ettevõtjakarjääri alustanud inimeste tausta, haridust ja põhjuseid ettevõtlusega alustamiseks. Uuring aitaks välja selgitada, kui paljudel hetkel ettevõtjana tegutsevatel inimestel on eelnevalt omandatud majandusalane kõrgharidus. Nagu selgus ka käesolevast uuringust, siis majandushariduse üliõpilastest eelistab tulevikus ettevõtjana töötada lausa 62%, samal ajal kui teiste üliõpilaste seas on ettevõtjakarjääri eelistajaid 40%. Ettevõtjate uuring aitaks välja selgitada, kas nende jagunemine vastavalt haridusele on vastav üliõpilaste eelistustele või mitte.
- Majandushariduse positiivse mõju suurendamiseks tuleks autori arvates põhjalikult analüüsida ettevõtjaks olemise olulisi arendatavaid isiksuseomadusi ning oskusi ning leida viise, kuidas üliõpilastes neid omadusi ja oskusi arendada. Eesmärgiks peaks olema üliõpilastes suurendada ambitsioonikust, riskivalmidust, algatusvõimet. Oluline on arendada iseseisva mõtlemise, töökuse, suhtlemis-, ajaplaneerimis-, meeskonnatöö- ja erinevate ressursside kasutamise oskusi.

- Nagu selgus ka käesolevast uuringust, siis üliõpilased tõid ettevõtte loomise suure takistusena välja heade äriideede puudumise. Autori arvates on väga oluline uurida, kuidas oleks võimalik luua selline haridussüsteem, mis toetaks loomingulisust ja loovust, inspireeriks noori inimesi genereerima uusi ideid ning sunniks neid mõtlema ja nägema kehtivatest tõekspidamistest kaugemale. Loomingulisuse arendamine ei ole oluline ainult majandushariduse vaid kõikide erialade puhul.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et ettevõtluse valdkond ja ettevõtlikkusega kaasnev on kahtlemata väga huvitav. Siiani on välja selgitatud ettevõtluse ja ettevõtlike inimeste vajadus ühiskonna jätkusuutliku arengu seisukohalt. See kuidas ettevõtlust elavdada ning inimeste ettevõtlusaktiivsust suurendada on aga veel ebaselge ja pakub teadlastele palju erinevaid uurimisvõimalusi ka tulevikuks.

KOKKUVÕTE

Viimasel ajal on ettevõtlikkusega seondud muutunud üha aktuaalsemaks. Riigi arengut ja konkurentsivõimet seostatakse ettevõtlike kodanike ja ettevõtluse edukusega. Seetõttu on ettevõtlikkuse propageerimine kujunenud Euroopa Liidu liikmesriikide jaoks üheks olulisemaks väljakutseks. Ettevõtlusõppel on oluline roll paljude riikide hariduspoliitikas ning suurenenud on nii ettevõtlusõppe õpetajate arv ning –hariduse kättesaadavus. Eesmärgiks on arendada inimesi ettevõtlikes, et nad oleksid loovad, algatusvõimelised, teotahtelised ja tegutseksid vastutustundlikult ning teistega arvestavalt. Tänapäeval suudavad edukad olla need, kes on võimelised pidevalt muutuvast ühiskonnas kohanema, olukordi loominguliselt lahendama ning enda karjääri ja heaolu eest vastutust võtma.

Indiviidi ettevõtlikkuse arendamisel on oluline eelnevalt selgeks teha, mida mõiste endas sisaldab ning millised tegurid ettevõtlikkusele mõju avaldavad. Käesolevas bakalaureusetöös käsitleb autor ettevõtlikkust liskas ettevõtjaks olemisele kui aktiivset osalemist ühiskondlikes ettevõtmistes ja algatusvõimet. Autori arvates ei tohiks ettevõtlikkust seostada ainult ettevõtjaks hakkamisega, mis on vaid üks võimalus algatusvõime realiseerimisel. Samas on ettevõtlikkuse selgitamisel väga oluline mõista ka ettevõtluse ja ettevõtja mõistet. Ettevõtlus kui millegi uue loomine, initsiatiivi võtmine ja saavutamine on võimalus ettevõtlikkuse realiseerimiseks ja ettevõtjana tegutsemiseks. Ettevõtja on eelkõige kõrge saavutusvajaduse ja riskivalmidusega isik, kellel on vajalikud oskused ettevõtte loomiseks, meeskonna komplekteerimiseks ja selle juhtimiseks.

Varasemalt on leitud tugevaid seoseid ettevõtlikkuse ja kultuuriliste traditsioonide, normide ning väärtuste vahel. Euroopas on ettevõtjatel üldiselt positiivne maine ning nende tegutsemist seostatakse pigem ühiskonnale lisandväärtuse loomisega, nad loovad uusi töökohti, tooteid ja teenuseid. Kultuurist tulenevate erinevustega saab selgitada ka tõsiasja, miks eelistavad näiteks Türki kodanikud ettevõtjakarjääri võrreldes eestlastega

üle poole rohkem. Üldiselt on vaatamata ettevõtluse propageerimisele näha viimase kolme aasta jooksul ettevõtja staatuse populaarsuse langust nii Eestis kui ka mujal. Eriti problemaatiline on just noorte inimeste vähene ettevõtlikkus, mille tõestuseks on see, et 2009. aastal Eesti kõrgkoolide vilistlaste seas läbiviidud uuringu kohaselt töötab oma firmas, füüsilisest isikust ettevõtjana või vabakutselisena vaid 4% vastajatest. Uuringute kohaselt on Eesti majanduskeskkond pigem ettevõtlust soosiv kui takistav. Ettevõtte asutamise protsess on tehtud võimalikult lihtsaks, Eestis on ettevõtlust toetav maksusüsteem ning kõrgelt arenenud infotehnoloogia. Takistuseks on elanike üldine suhtumine ja vähene huvi ettevõtjaks hakkamise vastu.

Olenemata kiirest ettevõtlushariduse levikust, pole siiani suudetud üheselt kindlaks määrata, millest ettevõtlusharidus koosneb, mis on selle eesmärgiks ning kuidas saavutada soovitud tulemusi. Paljud kasutusel olevad õppeprogrammid võib jagada kolmeks etapiks: ettevõtluse tundmaõppimine, ettevõtlikuks olemise arendamine ja ettevõtjaks olemise õppimine. Teooriast lähtudes võiks autori arvates olla ettevõtlushariduse tugipunktideks ettevõtlikkust soosivad õppimismeetodid, teoreetilised teadmised, ettevõtluskeskkonnaga seotud teadmised, ettevõtlikkusega seotud oskuste ja omaduste arendamine, ettevõtja meelelaadi arendamine ja praktiline ettevõtluskogemus.

Vaatamata rohketele uuringutele, leidub siiani vähe tõendeid selle kohta, et majandusharidus avaldab olulist mõju ettevõtlikkusele. Sellest tulenevalt tõstatas autor ka uurimisprobleemi, kas majandushariduse üliõpilased on võrreldes teiste üliõpilastega ettevõtlikumad. Tulenevalt uurimisprobleemist püstitas autor bakalaureusetöö eesmärgiks kaardistada majandusalase kõrghariduse mõjusid üliõpilaste ettevõtlikkusele.

Püstitatud eesmärgi täitmiseks otsustas autor viia läbi küsitluse Eesti kõrgkoolides õppivate üliõpilaste seas. Kuna ettevõtlikkust kui algatusvõimet on väga keeruline hinnata, keskendus autor küsimustiku koostamisel ja kogutud andmete analüüsimisel pigem üliõpilaste suhtumisele ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse. Vastajate seas oli nii rakendusliku kõrgharidusõppe kui ka bakalaureuse- ja magistriõppe üliõpilasi erinevatelt erialadelt. Pooled vastajatest õppisid erialal, mis käesoleva bakalaureusetöö raames kuulub majandushariduse alla. Küsimustikuga uuriti, mis seostub üliõpilastel

ettevõtlikkusega, kellenad eelistaksid tulevikus töötada ning milline on nende suhtumine ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse. Samuti küsiti, kuidas on erialaõpingud mõjutanud nende ettevõtlikkust ning milliseid takistusi näevad nad ettevõtte loomisel. Kogutud andmete analüüsimisel oli fookuses majandushariduse ja mitte-majandushariduse üliõpilaste vastuste võrdlemine.

Analüüsi käigus selgus, et nii majandus- kui ka mitte-majandushariduse üliõpilased seostavad ettevõtlikkust positiivse tegutsemisviisiga. Ettevõtlikkust nähakse kui algatusvõimet, aktiivsust ja pealehakkamist nii ühiskondlikes kui ka ärilistes tegemistes. Majandushariduse üliõpilased eelistavad rohkem ettevõtjakarjääri ning nende puhul on märgata ka mõningast suuremat ettevõtlikkust hetkel. Majandushariduse üliõpilased seostavad oma ettevõtlikkust õpitava eriala või õppeainetega ligi poole rohkem kui teised üliõpilased ning tunnetavad erialaõpingute mõju ettevõtlikkusele rohkem. Samuti hindavad nad kõrgemalt oma teadmisi ja oskusi ettevõtluse valdkonnas, nad mõistavad paremini ettevõtja rolli ühiskonnas ning neil on ettevõtjatest parem arvamus. Samas on majandushariduse üliõpilaste puhul märgata vähem loovust ning nad näevad ettevõtte loomisel suure takistusena just äriideede puudumist. Küsitluse raames uuriti ka vastajate saavutusvajadust ja riskivalmidust, mis on autori arvates ühed tähtsamad ettevõtja omadused. Uuringust selgus, et mõlemad näitajad olid majandus- ja mitte-majandushariduse üliõpilaste puhul sarnased. Seega ei saa väita, et majandushariduse üliõpilased oleksid tänu oma erialaõpingutele ambitsioonikamad või riskivalmimad. Positiivsena saab välja tuua selle, et üliõpilaste keskmised näitajad olid ligi 72% maksimaalsest tulemusest, mis näitab, et noored on küllaltki ambitsioonikad ja julgevad eesmärkide saavutamise nimel vajalikke riske võtta.

Kokkuvõttes võib öelda, et bakalaureusetöö alguses püstitatud uurimisprobleem sai vastuse ning töö eesmärk täidetud. Majandushariduse üliõpilaste puhul on märgata mõningast suuremat ettevõtlikkust. Väikese valimi tõttu ei saa aga teha üldistusi tervele üldkogumile ning täpsemate tulemuste saamiseks tuleks läbi viia suuremamahulisemaid ja põhjalikumaid uuringuid. Kindlasti on võimalik kasutada käesoleva bakalaureusetöö tulemusi järgnevat uuringute kavandamisel. Seejuures võiks keskenduda näiteks erinevate riikide majandushariduse võrdlemisele, Eestis ettevõtjakarjääri alustanud

inimeste tausta uurimisele, üliõpilaste ettevõtlikkuse uurimisele õpingute alg- ja lõppfaasis ja ettevõtlikkust toetava haridussüsteemi loomise võimalustele.

VIIDATUD ALLIKAD

1. **Ahmad, Z., Ahmed, I., Ahmed, N., Nawaz, M., M., Rehman, W., Shaukat, M., Usman, A.** Determinants of Students' Entrepreneurial Career Intentions: Evidents from Business Graduates.-European Journal of Social Sciences, 2010, Vol. 15, No. 2, pp. 14-23.
2. **Aus, K.** Lihtsad tööd vajavad tegemist ning nende tegijad tunnustust. – Minu Ettevõtte, 2012, 25.september 2012, lk 2
3. **Bertsch, A., Ondracek, J., Saeed, M.** Entrepreneurship Education: Culture's Rise, Fall and Unresolved Role.-Interdisciplinary Journal of Contemporary Research in Business, 2011, Vol. 3, No. 5, pp.15-28.
4. **Chamard, J.** Public Education: Its Effects on Entrepreneurial Characteristics.- Journal of Small Business & Entrepreneurship, 1989, Vol. 6, No. 2., pp. 23-30.[http://books.google.ee/books?hl=en&lr=&id=NHdsj30liLsC&oi=fnd&pg=PA23&dq=Public+Education:+Its+effect+on+entrepreneurial+characteristics&ots=ygETPHQVI6&sig=r_kSEezAlAsgeEEuyXau8uWsIyk&redir_esc=y] 2.11.12
5. **Craimer, S.** What it takes: the Elements of Entrepreneurship.- Business Strategy Review, 2011, Vol.22, No.1, pp. 17-37.
6. **Eamets, R., Krillo, K., Themis, A.** Eesti kõrgkoolide 2009. aasta vilistlaste uuring, 2011, 108 lk.
[http://www.ec.ut.ee/sites/default/files/ec_files/Vilistlasuuring%202009_0.pdf]
7. Economy Rankings. Doing Business. [<http://doingbusiness.org/rankings>] 10.11.2012
8. Eesti elanike ettevõtlikkus. Eesti Konjunkturiinstituut, 2004, 133 lk.
9. Entrepreneurship Education at School in Europe. National Strategies, Curricula and Learning Outcomes. European Commission, 2012, 98 p.
[http://eacea.ec.europa.eu/education/Eurydice/documents/thematic_reports/135EN.pdf]
10. Entrepreneurship in the EU and beyond. European Commission, 2010, 201p.[http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_283_en.pdf]

11. Entrepreneurship in the EU and beyond. European Commission, 2012, 256p.[http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_354_en.pdf]
12. Ettevõtluse roll Eestis. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium. Helisalvestis. Tallinn, 07.september 2010. [<http://www.mkm.ee/esimene-loeng-ettevotluse-roll-eestis-2/>] 10.10.12
13. Ettevõtlusõpe Eesti kõrgkoolides. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi koostatud raport ja tegevuskava aastateks 2010-2013. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2009, 20 lk.
14. Ettevõtlusõpe kõrghariduses. Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium, 2009. [<http://www.koda.ee/?id=12927>] 10.12.2012
15. Ettevõtlusõppe edendamise kava „Olen ettevõtlik“. Eesti Tööstus-Kaubandustööstuskoda, 2010. [http://www.koda.ee/public/Ettevotlusoppe_edendamise_kava_Olen_ettevotlik_koos_lisadega.pdf] 22.01.2013
16. Ettevõtlusõppe mõttekoda. Eesti Kaubandus-Tööstuskoda.[<http://www.koda.ee/ettevotjateesindamine2/hariduspoliitika/ettevotmised/ettevotlusoppe-mottekoda/wwwettevotlusopee/>] 12.12.2012
17. **Gibb, A., A.** Can we build effective entrepreneurship through management development.- Journal of General Management, 1999, Vol. 24, No. 4, pp. 1-21.
18. **Gibb, A., A.** Enterprise Culture- its Meaning and Implications for Education and Training.- Journal of European Industrial Training, 1987, Vol.11, No.2, pp.2-38.
19. **Gibb, A., A.** Entrepreneurship and Small Business Management: Can We Afford to Neglect Them in the Twenty-first Century Business School?- British Journal of Management, 1996, Vol. 7, pp. 309-321.
20. **Haase, H., Lautenschläger, A.** The Myth of Entrepreneurship Education: Seven Arguments Against Teaching Business Creation at Universities. -Journal of Entrepreneurship Education, 2011, Vol. 14, 16 p.
21. **Hisrich, R., D., Peters, M., P., Sheperd, D., A.** Entrepreneurship. 7th ed. *s.l.* McGraw-Hill/Irwin, 2008, 648 p.
22. **Hytti, U., O’Gorman, C.** What is „enterprise education“? An analysis of the objectives and methods of enterprise education programmes in four European countries.- Education + Training, 2004, Vol. 46, No. 1, pp. 11-23

23. **Jõgi, K.** Üliõpilaste ettevõtluspotentsiaali hindamine ja arendamise võimalused kõrgkoolis. TÜ ettevõtluskeskus, 2013, 83 lk. (magistritöö)
24. **Kaplan, J.** Five Critical Skills That Entrepreneurs Need.-Entrepreneurial Thought Leader Speaker Series, 2003. [http://ecorner.stanford.edu/author/jerry_kaplan] 20.01.2013
25. **Kaseorg, M., Siimon, A.** Ettevõtlusaktiivsus ja selle arendamise võimalused Eestis. [http://www.mattimar.ee/publikatsioonid/majanduspoliitika/2008/12.pdf] 23.01.2013
26. **Katz, J., A.** The chronology and intellectual trajectory of American entrepreneurship education 1876-1999.- Journal of Business Venturing, 2003, Vol. 18, pp. 283-300. [http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0883902602000988#] 09.02.2013
27. **King, W.** Entrepreneurial potential self-examination survey, 1999. Viidatud Jõgi, K. Üliõpilaste ettevõtluspotentsiaali hindamine ja arendamise võimalused kõrgkoolis. TÜ ettevõtluskeskus, 2013, 83 lk. (magistritöö) vahendusel.
28. **Kirby, D., A.** Entrepreneurship education: can business schools meet the challenge?- Education + Training, 2004, Vol. 46, No. 8/9, pp. 510-519.[http://www.emeraldinsight.com/case_studies.htm/journals.htm?articleid=1501869&show=html&WT.mc_id=alsoread] 09.02.2013
29. **Lewis, D.** Mind Skills: Giving Your Child a Brighter Future. London: Souvenir Press, 1987, 300 p.
30. **Matlay, H.** The Impact of Entrepreneurship Education on Entrepreneurial Outcomes- Journal of Small Business and Enterprise Development, 2008, Vol.15, No.2, pp.382-396
31. **Mets, T.** Edukas ettevõtlus ääremaal. Sissejuhatus äriplaani. 2005, 112 lk.[http://raulpage.org/koolitus/tonismets.pdf] 16.02.2013
32. **Miettinen, A., Teder, J.** Ettevõtlus I: ettevõtlusest, ettevõtjatest, ettevõtluspoliitikast. Tallinn: Kirjastus Külim, 2006, 216.
33. Mõistete kasutamine ettevõtlikkus- ja ettevõtlusõppes. Eesti Tööstus-Kaubandustööstuskoda, 2010. [http://www.koda.ee/ettevotjate-esindamine-

2/hariduspoliitika/ettevotmised/ettevotlusoppe-mottekoda/toomaterjalid/]
22.01.2013

34. **Neuner, M., Raab, G., Stedham, Y.** Entrepreneurial Potential: An Exploratory Study of Business Students in the U.S and Germany.- Journal of Business & Management, 2005, Vol. 11, No. 2, pp. 71-88.
35. Põhikooli riiklik õppekava. Vastu võetud Riigikogus, 28.jaanuaril 2010.a.- Riigi Teataja I, 2010, nr.6, art.22.[<https://www.riigiteataja.ee/akt/13273133>]
12.01.2013
36. **Rae, D., M.** Teaching entrepreneurship in Asia: impact of pedagogical innovation.- Entrepreneurship, Innovation and Change, 1997, Vol. 6, No. 3, pp. 193-227
37. **Rasheed, H., S.** Developing Entrepreneurial Characteristics in Youth: The Effects of Education and Enterprise Experience. [<http://labsel.pesarosviluppo.it/Modules/ContentManagment/Uploaded/CMIItemAttachments/Developing%20entrepreneurial%20characteristics%20in%20youth.pdf>] 10.10.12
38. **Roberts, D., Woods, C.** Changing the world on a shoestring. The concept of social entrepreneurship.-University of Aucland Business Review, 2005, Vol. 7, pp.45-51
39. Suurem ettevõtlastahe hoiaks eestlased kodumaal. Äripäev, 4.jaanuar 2012. [<http://www.ap3.ee/?PublicationId=31503ED6-39D4-4163-9D98-74AA1E3959CE&paperarticleid=41AD71BC-EAC4-47FA-BC05-7283D3C7D938>]
11.02.2013
40. **Tamm, A., Vaade, V.** Kõrgkoolide vilistlaste uuring, 2007, 100 lk.[<http://www.ut.ee/lykka/240992>]
41. **Timmons, J., A.** The Entrepreneurial Mind. *s.l.*: Brick House Publication, 1989, 187p.
42. Unleashing Europe's entrepreneurial potential to bring back growth. European Commission, 9 January 2013. [http://europa.eu/rapid/press-release_IP-13-12_en.htm]

43. **Wilson, K.** Entrepreneurship Education in Europe, -Entrepreneurship and Higher Education, 2008, 20 p.
[http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1392369] 5.11.12

LISAD

Lisa 1. Küsimustiku I osa

Majandushariduse mõju üliõpilaste ettevõtlikkusele

Tere!

Olen Marie Siimpoeg, õpin Tartu Ülikooli majandusteaduskonnas. Bakalaureusetöö raames selgitan välja, kuidas on omavahel seotud majandushariduse omandamine ja üliõpilaste suhtumine ettevõtlikkusesse, ettevõtlusesse ja ettevõtjatesse.

Palun Sinu panust minu uuringu valmimisele!

Vastamine on lihtne- tõmba sobivale vastusevariandile ring ümber ning jälgi juhiseid. Küsimustik on anonüümne ja täitmine võtab aega umbes 15 minutit.

I osa- ettevõtlikkus

1. Mis on Sinu jaoks ettevõtlikkus?
  - a)
  - b)
  - c)

2. Kas läbisid gümnaasiumis mõne majandusaine?
  - a) Jah
  - b) Ei
  - 2a. Kuidas hindad gümnaasiumis saadud majandus- ja ettevõtlusharidust?
(vastavad need, kes valisid eelmises küsimuses a) vastusevariandi)
    - a) Väga kasulik
    - b) Kasulik
    - c) Nõrk
    - d) Ei oska hinnata
  - 2b. Kas oleksid tahtnud gümnaasiumis läbida mõnda majandusainet?
(vastavad need, kes valisid esimeses küsimuses b) vastusevariandi)
    - a) Jah
    - b) Ei

3. Kas oled käinud ettevõtlusalastel koolitustel, seminaridel, õppereisidel?
  - a) Jah
  - b) Ei

Lisa 1 järg

4. Kas oled olnud gümnaasiumi ajal mõne õpilasfirma liige?
  - a) Jah
  - b) Ei
  - 4a. Kas kuulud mõnda üliõpilasfirmasse?
    - a) Jah
    - b) Ei
  - 4b. Kas osaled Tartu Ülikooli ideelaboris?
    - a) Jah
    - b) Ei
5. Mis seob Sind hetkel ettevõtlikuks olemisega? **(vali kõik sobivad variandid)**
  - a) Õpin ülikoolis eriala / aineid, mis annavad ettevõtlusalaseid teadmisi ja oskusi
  - b) Mul on oma ettevõtte/ olen FIE
  - c) Loon hetkel oma ettevõtet
  - d) Olen mõne üliõpilasühingu liige
  - e) Olen osalenud / osalen mõnel ettevõtlusalasel konkursil (nt Ajujaht, Garage48, Mektory ärimudeli konkurss jne)
  - f) Midagi muud (palun täpsusta)
  - g) Mitte midagi
6. Miks hakkasid ülikoolis õppima majandust / äriandust/ ettevõtlust?
(vastavad need, kes õpivad ülikoolis mõnel nimetatud erialadest)
  - a)
  - b)
  - c)
7. Kas oled ülikoolis võtnud mõne majandus- või ettevõtlusalase lisaaine? Kui jah, siis millise/milliseid? **(vastavad need, kes ei õpi ülikoolis majandust / äriandust / ettevõtlust)**
  - a) Jah (palun nimeta see aine/ need ained)
  - b) Ei (miks ei ole?)
  - c) Kavatsen võtta
8. Kas Sinu eriala õppekavas on ettenähtud mõni majandus- või ettevõtlusalane kohustuslik aine? **(vastavad need, kes ei õpi ülikoolis majandust / äriandust / ettevõtlust)**
  - a) Jah
  - b) Ei
  - c) Ei tea
  - d) Ei huvita
9. Minu erialaõpingud ülikoolis on ... **(vali üks sulgudes olev variant)**
... aidanud minus arendada ettevõtlikkust, initsiatiivi loomist

Lisa 1 järg

(nõustun igati/ pigem nõustun/ pigem ei nõustu/ ei nõustu üldse/ ei tea)

... aidanud mul paremini mõista ettevõtjate rolli ühiskonnas

(nõustun igati/ pigem nõustun/ pigem ei nõustu/ ei nõustu üldse/ ei tea)

... andnud mulle oskused ja teadmised, mis aitavad mul juhtida ettevõtet

(nõustun igati/ pigem nõustun/ pigem ei nõustu/ ei nõustu üldse/ ei tea)

... tekitanud minus huvi hakata ettevõtjaks

(nõustun igati/ pigem nõustun/ pigem ei nõustu/ ei nõustu üldse/ ei tea)

10. Kui saaksid tulevikus valida erinevate töökohtade vahel, siis mida Sa eelistaksid?

- a) Töötada palgatöötajana,
- b) Olla ettevõtja, iseendale tööandja
- c) Ei tea veel

10a. Kui valisid a) või b) variandi palun põhjenda, miks eelistad valitud varianti?

- a)
- b)
- c)

11. Kas plaanid hakata ettevõtjaks?

- a) Hetkel/lähitulevikus (aasta jooksul)
- b) Paari aasta jooksul
- c) Kaugemas tulevikus
- d) Ei plaani
- e) Ei oska öelda

12. Kas oled viimase aasta jooksul astunud samme oma ettevõtte käivitamiseks või FIE loomiseks (nt arendanud mõnd äriideed, otsinud ruume, rääkinud võimalike töötajatega, kogunud raha, kirjutanud äriplaane vms)?

- a) Jah
- b) Ei

13. Millised oleksid Sinu puhul kõige suuremad takistused ettevõtte loomisel?

(valida võib mitu)

- a) Puudub äriidee
- b) Pole teadmisi ja oskusi, et alustada ettevõtlusega
- c) Liiga palju peab vaeva nägema
- d) Puudub piisavalt suur huvi olla ettevõtja
- e) Raske on leida finantseerimisvõimalusi
- f) Võimalus ebaõnnestuda
- g) Kartus sattuda võlgadesse
- h) Hetke majanduskliima
- i) Ajapuudus

Lisa 1 järg

14. Mille mõjul on välja kujunenud Sinu praegune suhtumine ja teadmised ettevõtlusest?

(valida võib mitu)

- a) Oma ettevõtluskogemustest
- b) Pereliikme ettevõtluskogemustest
- c) Sõprade ettevõtluskogemustest
- d) Eraettevõttes töötamise kogemusest
- e) Meedia kaudu (TV, ajakirjandus, internet)
- f) Haridus- ja koolitusasutuste kaudu
- g) Midagi muud (palun täpsusta)

15. Ettevõtjad ... **(vali sulgudest sobivaim variant)**

... on uute töökohtade loojad

(nõustun igati/ pigem nõustun/ pigem ei nõustu/ ei nõustu üldse/ ei oska öelda)

... loovad uusi tooteid/ teenuseid ja toovad seega kasu kõigile

(nõustun igati/ pigem nõustun/ pigem ei nõustu/ ei nõustu üldse/ ei oska öelda)

... mõtlevad ainult oma rahakotile

(nõustun igati/ pigem nõustun/ pigem ei nõustu/ ei nõustu üldse/ ei oska öelda)

... kasutavad ära teiste inimeste tööd

(nõustun igati/ pigem nõustun/ pigem ei nõustu/ ei nõustu üldse/ ei oska öelda)

Lisa 2. Küsimustiku II osa

II osa- saavutusvajadus ja riskivalmidus

Palun hinda kui palju esitatud väide Sinu kohta käib. Skaala on nullist kuueni, 0 punkti tähendab „üldse mitte“ ja 6 punkti „täielikult“. Sobivale punktile tõmba palun ring ümber.

Kui olen otsustanud midagi teha, ei takista mind miski	6	5	4	3	2	1	0
Leian lahenduse ka võimatule ülesandele	6	5	4	3	2	1	0
Olen nõus tooma ajutiselt ohverdusi, et saavutada pikemaajalisi tulemusi	6	5	4	3	2	1	0
Olen söakas (entusiastlik)	6	5	4	3	2	1	0
Olen otsusekindel	6	5	4	3	2	1	0
Olen motiveeritud	6	5	4	3	2	1	0
Olen püsiv	6	5	4	3	2	1	0
Olen positiivne	6	5	4	3	2	1	0
Olen pühendunud	6	5	4	3	2	1	0
Olen ambitsioonikas	6	5	4	3	2	1	0

Tunnen, et kui riske ei võta, jään harjumustesse kinni	6	5	4	3	2	1	0
Meeldib avastada uusi ja ebatavalisi asju, mida teha	6	5	4	3	2	1	0
Mul on suur seiklusjahu	6	5	4	3	2	1	0
Võtan elult, mis võtta annab	6	5	4	3	2	1	0
Proovin õnne	6	5	4	3	2	1	0
Arvan, et inimesed, kes võtavad riske, saavutavad suurema tõenäosusega edu kui need, kes seda ei tee	6	5	4	3	2	1	0
Kaitsen oma seisukohti, kui millessegi usun	6	5	4	3	2	1	0
Panustan heale ideele, isegi kui selles ei saa kindel olla	6	5	4	3	2	1	0
Olen nõus ka ebaõnnestumisteks, et kogemusi saada	6	5	4	3	2	1	0
Et õppida midagi uut, tegelen sageli asjadega, millega mul puudub varasem kokkupuude	6	5	4	3	2	1	0

Sugu: naine / mees

Vanus:

Ülikool:

Õppetase: rakenduslik kõrgharidusõpe / bakalaureuseõpe / magistriõpe

Eriala:

Kursus:

Suur aitäh vastuste eest!

SUMMARY

IMPACTS OF EDUCATION IN ECONOMICS ON STUDENTS' ENTERPRISE

Marie Siimpog

Entrepreneurship and entrepreneurial individuals are becoming more important in society's development. Entrepreneurial individuals are independent, they have innovative ideas and are successful in their everyday life. The topics related to enterprise, entrepreneurship and entrepreneurs are becoming more existent. Promoting entrepreneurship has been the main challenge for the members of European Union. Entrepreneurship education has already significant role in education policies in many countries. The number of lecturers and courses in field of entrepreneurship has increased in recent years. The aim of the entrepreneurship education is to develop individuals who are innovative, creative and capable of taking initiative. Nowadays only the individuals, who are able to adjust in continuously changing society, can solve problems creatively and who can take responsibility for their career and wealth, are successful.

Due to the low level of self-employment rate among Estonian youth, it is very important to promote entrepreneurship and to give them knowledge and skills needed to create an enterprise and become an entrepreneur. Before promoting enterprise and entrepreneurship, it is essential to realize what these definitions imply and how important are thereby personality, culture and education. This brings us to the main research problem: are students who have education in economics more entrepreneurial than other students. The main purpose of this bachelor's thesis is to survey the impacts of the education in economics on students' enterprise. In order to achieve the purpose, the author of the thesis has set tasks as follow:

- to explain the definition of enterprise and its importance from society's point of view,

- to provide an overview of the results of previous surveys and researches,
- to point out the aims of entrepreneurial education and explain its nature and possible impacts on enterprise,
- to compose questionnaires and carry out a study among Estonian students;
- to analyze the information gathered from the study,
- to ascertain how education in economics influences students' enterprise and their attitude towards entrepreneurship,
- to make suggestions for further research opportunities with the aim to ascertain the influence of education in economics.

The thesis at hand is divided into two parts, the first one is theoretical and the second one empirical. A theoretical framework was set up to understand the conception and importance of enterprise. The theoretical part consists of three subchapters. In the first subchapter the author describes the definitions of entrepreneurship, entrepreneur, entrepreneurial potential, entrepreneurial competence and entrepreneurial education, which are all essential for understanding the whole conception of enterprise. Entrepreneurship is seen as capability to take initiative, create something innovative from nothing and accomplish goals. Entrepreneur is someone who has all the knowledge and skills needed to be self-employed, who is not afraid of taking risks and is ambitious.

It's easy to find reasons why entrepreneurship and entrepreneurs are important from society's point of view. First of all entrepreneurs are creating new jobs and extra value with new products and services. The development of entrepreneurship creates not only economical but also social benefits. It doesn't involve only job creation, competitiveness and growth, but also personal fulfillment and accomplishment of goals.

The second subchapter focuses on the studies conducted previously and gives an overview of their results. Researchers have previously found strong connections between entrepreneurship and cultural traditions and norms. In Europe entrepreneurs have rather positive reputation and their activity is seen as creating positive value to society. Despite promoting entrepreneurship in Europe, the percent of people who would like to become an entrepreneur has decreased in recent years. According to the

studies, Estonian economic environment is rather entrepreneurship friendly. The process of establishment of a company is quick and easy, the tax system and highly developed information technology support entrepreneurship. The only obstacle is population's attitude and insufficient interest towards becoming an entrepreneur.

The last subchapter of the first part focuses on describing the aims of entrepreneurial education, its nature and importance. Although there have been many studies about entrepreneurial education, there are still not enough evidence to proof that education in economics influences individual's entrepreneurial activity. Despite the fact that the number of lecturers and courses in field of entrepreneurship education has increased, the aim of the education and its structure are still unclear. Authors have found that it is possible to divide many study programmes into three phases: learning to understand entrepreneurship, learning to become entrepreneurial and learning to become an entrepreneur. In author's opinion the entrepreneurial education could be based on six aspects: studying methods that support entrepreneurial activity, knowledge about business environment, development of skills and characteristics which are important for entrepreneurship activity, development of entrepreneur's nature and practical entrepreneurial experience.

The second part of the thesis is empirical and its aim is to survey the impacts of the education in economics on students' enterprise and to make suggestions for the future. In order to evaluate the influence of the education in economics, the author of this thesis composed a questionnaire and carried out a study among Estonian students. By composing the questionnaire, author used as example the questionnaires from Estonian Institute of Economic Research survey "Enterprise of Estonian Citizens" and European Commission's surveys "Entrepreneurship in the EU and beyond". The author also used statements about drive and desire and risk-taking from Wayne King's survey about entrepreneurial potential.

The first subchapter of the second part describes the method and the sample of the survey. The author carried out a study among 131 Estonian students from different universities, which were divided into two groups. In the first group are the students, who are currently studying economics and the second group consists of the students majoring in a non-economics discipline. In the second subchapter author describes the

results from survey and the last subchapter of the second part focuses on author's suggestions how to research the influence of education in economics more precisely. On the basis of the information gathered from students, the author carried out an analysis. It can be said that students see enterprise as something positive and there are no differences between the answers of economics students and others. They describe enterprise as taking initiative, being active and enthusiastic in society and business. Economics students prefer to be more self-employed and they are more taking part in entrepreneurship during the studies. They also associate their enterprise with their studies twice as much as other students. Economic students evaluate more their knowledge and skills in field of entrepreneurship, they have a better understanding about entrepreneur's role in society and they have more positive opinion about entrepreneurs. At the same time there are some signs that economics students are less creative and they mentioned the lack of good business ideas as very big obstacle by establishing a company. The average indicator of drive and desire and risk-taking were similar in both groups. From author's point of view it is very positive that the average indicators of risk-taking and drive and desire are about 71% of the maximum. This indicates that Estonian students are ambitious and ready to take necessary risks in order to achieve their goals.

In conclusion it can be stated that the purpose of the thesis is achieved and the main research problem resolved. Based on the analysis it can be said that there are some indicators, which show that economics students are more entrepreneurial than students majoring in non-economics disciplines. Due to the small sample it is not right to draw statistic conclusions about the population. It is essential to carry out more thorough studies which have bigger sample. The author of this thesis hopes that the results from this study could be used by planning next studies. In author's opinion it is essential to focus in further studies on comparing the education in economics in different countries, researching the background of Estonian entrepreneurs, researching students entrepreneurial activity in the beginning and at the end of their studies and analyzing the opportunities for creating an educational system which supports entrepreneurship.

**Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö
üldsusele kättesaadavaks tegemiseks**

Mina, Marie Siimpoeg (isikukood: 49006050248):

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose „Majandushariduse mõju üliõpilaste ettevõtlikkusele“, mille juhendaja on Made Torokoff - Engelbrecht,
  - 1.1 reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
  - 1.2 üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 28.05.2013

(allkiri)